



לקוטי תורה • פרשת ואתחנן • מאמר 1

ואתחנן אל ה' וגו' אתה החילות וגו'

”ואתחנן להוי'... אתה החילות”



משה כינה את כל מה שראה רק ”התחלה”, משום שבסיני קיבל את התורה כאתערותא דלעילא טהורה, מתנה חיים מעצמותו של ה', שאין שום מאמץ אנושי יכול להגיע אליה. הוא התחנן להמשיך את המתנה הזאת לכנסת ישראל בארץ, אך היא ניתנה רק באמצעות המצוות, אתערותא דלתתא, עד לעתיד לבוא, כאשר ”יראו עין בעין”.

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ”ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק

LikuteiTorah.com

הפרשה החסידית



/likuteitorah.com/he/likutei-torah/vaeschanan/1

הנקודה

משה כינה את כל מה שראה רק "התחלה", משום שבסיני קיבל את התורה כאתערותא דלעילא טהורה, מתנה חנינם מעצמותו של ה', שאין שום מאמץ אנושי יכול להגיע אליה. הוא התחנן להמשיך את המתנה הזאת לכנסת ישראל בארץ, אך היא ניתנה רק באמצעות המצוות, אתערותא דלתתא, עד לעתיד לבוא, כאשר "יראו עין בעין".

כל קטע: לשון המאמר, אחר כך התרגום, ואחר כך ביאור קצר תחת קו זהב. המספרים הקטנים בלשון המאמר מפנים להערות שבסוף.

המאמר בקצרה

מדוע משה מכנה את קריעת ים סוף, יציאת מצרים ומתן תורה בסיני רק "התחלה"? התשובה מתחילה באמירה שלפני הבריאה היה "הוא ושמיו". האדם נברא כדי שהי יהיה נודע, ונשמתו היא נר המגלה את שם הוי"ו בעולם החשוך הזה. גילוי אינו ידיעה מופשטת על נוכחותו של ה', אלא אתערותא המורגשת בעצם הנשמה; זוהי ה"ברכה" של ברוך שאמר ושל "ברוך אתה הוי"ו". הוי"ו הוא למעלה מהשתלשלות של סיבה ומסובב: העולמות נבראים יש מאין על ידי "חסדו", עצמותו, באמצעות אותיות השם, ו"שמיו" הוא אור אין סוף, היכולת שלו לגלות את עצמו. אהבה מגיעה ללב הפנימי וללב החיצוני באמצעות התפילה, אתערותא דלתתא. לימוד התורה ממשיך אתערותא דלעילא שאין שום מאמץ יכול להגיע אליה, מתנה חנינם; זה היה "אתה החילות" של סיני. משה, ששורשו ב"מי שאנכי", התחנן למתנה הזאת, כדי להמשיכה לארץ באמצעות "ראייה". בקשתו לא ניתנה אז: ישראל נכנסו לארץ באמצעות המצוות, שהברכות קודמות להן. לעתיד לבוא "יראו עין בעין".

מבנה

- | | | |
|---|---|-------|
| 1 | רק התחלה? | 2-11 |
| | איך יכול משה לכנות את כל הניסים רק התחלה? התשובה מתחילה ב"קודם שנברא העולם היה הוא ושמיו": האדם נברא כדי שהי יהיה נודע, והנשמה היא נרו של הוי"ו, ההופך את חשכת העולם הזה לאור. | |
| 2 | ברכה כגילוי | 4-31 |
| | ברכה פירושה המשכת אלקות מהעולם הנעלם אל העולם הגלוי. הידיעה השכלית שהי ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין נשארת בבחינת מקיף; גילוי מגיע לעצם הנשמה. שלוש עשרה ה"ברוך" שבברוך שאמר הן המשכות בדוגמת שערות, וה"ברוך אתה הוי"ו" השלושה עשר כולל את כולן. | |
| 3 | למעלה מהשתלשלות של סיבה ומסובב | 8-51 |
| | העולמות משתלשלים מדרגה לדרגה, כשם שמחשבה נמשכת מהשכל ודיבור מהמחשבה, אך בריאה יש מאין אינה יכולה לבוא באמצעות השתלשלות זו, שכן אין שום נברא דומה לה'. היא באה מ"חסדו", עצמותו, באמצעות אותיות הוי"ו; "הוא" הוא העצמות ו"שמיו" הוא אור אין סוף. | |
| 4 | אהבה בשני הלבבות | 10-91 |
| | "ואהבת" היא רצון הלב שהוי"ו ישכון באדם; המילה "את", הנקראת "עת", מראה שהגילוי בא בתוך הזמן. הלב הפנימי מתעורר מתוך האהבה המסותרת; הלב החיצוני מכניע תחילה את אש הנפש הבהמית, ואחר כך הופך אותה, באמצעות התפילה, אתערותא דלתתא. | |

כל לימוד תורה, גם של עניינים שאין להם נגיעה מעשית, ממשיך אתערותא דלעילא שאין שום אתערותא של אדם מגיעה אליה, כמתנה "מן המדבר". זה היה "אתה החילות" של סיני. גם המצוות זקוקות תחילה לאתערותא דלעילא, ולכן ברכה קודמת לה; משה ביקש להמשיך את המתנה של סיני לכנסת ישראל.

אתערותא דלעילא זו נתפסת רק כ"ראייה", כברק שלמעלה מהשכל, ומשה זכה לה. הוא התחנן "להוי", והמשיך מן החן שהוא מקור הוי, כדי לקבל מתנה חנים שלמעלה ממה שהמצוות יכולות להגיע אליו. בקשתו לא ניתנה אז, וישראל נכנסו לארץ באמצעות המצוות; לעתיד לבוא יראו עין בעין.

אתערותא דלעילא אתערותא דלעילא

יוזמה אלוקית שאינה ממתנה למאמץ אנושי. צורתה הנעלית ביותר, מעצמותו של ה', ניתנת כמתנה חנים באמצעות לימוד התורה, כפי שהיה בסיני, ושום אתערותא דלתתא אינה יכולה להגיע אליה.

אתערותא דלתתא אתערותא דלתתא

יוזמה אנושית בתפילה ובמצוות, המעוררת תגובה מקבילה מלמעלה, "כמים הפנים לפנים". גם אותה צריכה תחילה להניע אתערותא דלעילא.

גילוי גילוי

ידיעת ה' שמגיעה לעצם הנשמה ומעוררת את הלב, בניגוד לידיעה שרק מקיפה את האדם מלמעלה ונשארת בבחינת מקיף, בלי לשנות אותו. המשכת הידיעה היא פירוש של "ברכה".

סדר ההשתלשלות סדר ההשתלשלות

השתלשלות של מדרגות מסיבה למסובב, כשכל מדרגה מגלה את מה שהיה נעלם במדרגה שלמעלה ממנה. סדר זה שייך רק למדרגות נבראות ונאצלות; בריאה יש מאין באה מעצמותו של ה', למעלה מהשתלשלות.

שמו שמו

אור אין סוף כפי שהיה כלול בעצמותו של ה' לפני הבריאה: היכולת של העצמות לגלות את עצמה, כשם קיים לצורך זולתו.

מתנת חנים מתנת חנים

דבר שניתן בלי שהאדם זוכה לו בזכות, "בלי מצוות". משה ביקש בתחינתו, "ואתחנן", מתנה זו מדרגה שלמעלה ממה שהמצוות יכולות להגיע אליו.

ראייה ראייה

תפיסה ישירה שלמעלה מהשכל, כברק שאי אפשר להכיל במחשבה. אתערותא דלעילא נתפסת רק בדרך זו, ומשה זכה לה.

קטע 1 • 11-2

רק התחלה?

1 ואתחנן¹ אל^{2,3} ה' וגוי אתה החילות וגוי. להבין מהו החילות וכי לא היה הרבה נסים כגון

"ואתחנן אל הוי" וגוי, "אתה החילות" וגוי. [עלינו] להבין מה פירוש "החילות". וכי לא היו ניסים רבים, כגון

המאמר פותח בתחינתו של משה בתחילת פרשת ואתחנן, שיותר לו להיכנס לארץ: "ואתחנן אל הוי בעת ההיא... אתה החילות להראות את עבדך את גדלך" (דברים ג, כג-כד). אדמו"ר הזקן שואל מדוע משה מכנה את כל מה שהראה לו ה' עד אז רק "התחלה".

קריעת ים סוף ויצ"מ [ויציאת מצרים] ומ"ת [ומתן תורה] ומלחמת עמלק וכיוצא בהם ואיך שייך לקרות כל זה התחלה בלבד. הנה ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] עד שלא נבה"ע [נברא העולם]^{4,5} הי' [היה] הוא ושמו בלבד.⁶

קריעת ים סוף, יציאת מצרים, מתן תורה, המלחמה בעמלק וכיוצא באלה? כיצד אפשר אפוא לכנות את כל זה התחלה בלבד? והנה אמרו רבותינו ז"ל: "עד שלא נברא העולם היה הוא ושמו בלבד".

משה כבר ראה את קריעת ים סוף, את יציאת מצרים, את מתן תורה ואת הניצחון על עמלק; כיצד אפשר אפוא לכנות את כל אלה התחלה בלבד? התשובה תיבנה על מאמר חז"ל (פרקי דרבי אליעזר, פרק ג): לפני שנברא העולם היו רק הקב"ה ושמו.

2 ולכאורה אינו מובן איך שייך קודם בריאת העולמות להיות בחי' שם להקב"ה ומי קראו בשמו.

ולכאורה הדבר אינו מובן: כיצד ייתכן שלפני בריאת העולמות תהיה להקדוש ברוך הוא בחינת שם? ומי קרא לו בשמו?

שם נועד לאחרים: באמצעותו הם קוראים למישהו ומתייחסים אליו. לפני הבריאה לא היה מי שיקרא לה' בשם כלשהו, אז מה פירוש "שמו" באותו זמן?

אך הענין דהנה איתא בזוה"ק [בזוהר הקדוש] דתכלית בריאת האדם בגין לאשתמודע ליי וביאור הדברים כי הנה ירידות⁷ והשתלשלות המדרגות בצמצומים רבים היא צורך עליה

אך העניין הוא כך: בזוהר הקדוש נאמר שתכלית בריאת האדם היא "כדי שיכירו אותו". פירוש הדברים הוא שהירידה וההשתלשלות של המדרגות, באמצעות צמצומים רבים, הן לצורך עליה,

התשובה נפתחת בדברי הזוהר שהאדם נברא "כדי שיכירו אותו" — כדי שה' יהיה מוכר בעולם. כל הירידה של האור האלוקי ממדרגה למדרגה, כשכל מדרגה היא צמצום של המדרגה שמעליה, נועדה לאפשר עליה גדולה יותר.

כדי לאתהפכא חשוכא לנהורא⁸ ולזה ברא אלקים את האדם על הארץ כי להיות עוה"ז הוא עולם השפל והחשך עב כפול ומכופל

כדי להפוך את החושך לאור. לשם כך ברא אלקים את האדם על הארץ. שהרי העולם הזה הוא העולם הנמוך, והחושך בו עבה, כפול ומכופל,

עלייה זו היא הפיכת החושך עצמו לאור — ביטוי שמקורו בזהר. העולם הזה הוא הנמוך מכל העולמות, ובו האלוקות נסתרת בעומק הרב ביותר; האדם הוצב כאן דווקא כדי לעשות את העבודה הזאת.

וצריך להרבות בנרות להאיר את החשך ע"כ ברא אלקים את האדם שהוא בחי' האור והנר כמ"ש נר הוי' נשמת אדם⁹ שהוא נר המאיר הארת שם הוי' בבחי' גילוי להאיר את העוה"ז ולאהפכא חשוכא לנהורא.¹⁰

וצריך להרבות בנרות כדי להאיר את החושך. לכן ברא אלקים את האדם, שהוא בחינת אור ונר, כמו שכתוב: "נר הוי' נשמת אדם". הנשמה היא נר המאיר את הארת שם הוי' באופן גלוי, כדי להאיר את העולם הזה ולהפוך את החושך לאור.

חושך עמוק זקוק לנרות רבים, ונשמת האדם היא נר כזה: "נר הוי' נשמת אדם" (משלי כ, כז). תפקידה של הנשמה הוא לגרום לאור שם הוי' להאיר בגלוי בעולם הזה, ולהפוך את החושך שבו לאור.

קטע 2 • 31-4

ברכה כגילוי

3 ועי' נאמר והיה ברכה.¹¹ ברכה בקרב הארץ¹² וכתוב כי הם זרע ברך¹³ ה' שהוא לשון המשכה כמו המברך¹⁴ והמרכיב¹⁵ כו'

על כך נאמר: "והיה ברכה", "ברכה בקרב הארץ". וכן נאמר: "כי הם זרע ברך ה'"; "ברך" הוא לשון המשכה, כמו "המברך" ו"המרכיב" וכו',

לאברהם נאמר "והיה ברכה" (בראשית יב, ב), ועל ישראל נאמר שהם "ברכה בקרב הארץ" (ישעיהו יט, כד) ו"זרע ברך ה'" (ישעיהו סא, ט). אדמור"ר הזקן מפרש את המילה "ברכה" מלשון המשכה, כמו "הברכה" של הגפן (משנה כלאים ז, א): כיפוף ענף הגפן אל תוך האדמה, כדי שישתרש שם.

ככדי להיות ברוך ה' מן העולם ועד העולם¹⁶ מעלמא דאתכסיא לעלמא דאתגליא להיות הוי' בבחינת גילוי והממשיכים גילוי זה הם ישראל שהם זרע ברך ה' ונר ה' נשמת אדם ריבוא נשמות

כדי שיהיה "ברוך ה' מן העולם ועד העולם" — מעלמא דאתכסיא לעלמא דאתגליא, שהוי' יהיה בגילוי. מי שממשיכים גילוי זה הם ישראל, שהם "זרע ברך ה'" ו"נר ה' נשמת אדם": רבבות נשמות,

את "ברוך ה' מן העולם ועד העולם" (תהלים קו, מח) מפרשים כאן כ"מזן העולם הנסתר אל העולם הגלוי": הברכה ממשיכה את האלוקות ממקום שבו היא נסתרת למקום שבו היא מתגלה. מי שממשיכים אותה הם עם ישראל, "זרע ברך ה'", וכל נשמה היא "נר ה'".

שהם כמה ריבוא נרות שלפי ריבוי החשך ועביו הכפול ומכופל כך צל ריבוי הנרות בנשמות וגילוי זה הוא שיהיה התפעלות בלב האדם מקרב איש ולב עמוק¹⁷ לצאת הנפש מנרתקה ולהיות כלתה נפשי להי¹⁸.

שהן רבבות נרות. ככל שהחושך רב ועב יותר, כפול ומכופל, כך נדרשים נרות רבים יותר בנשמות. גילוי זה הוא התעוררות בלב האדם, "מקרב איש ולב עמוק", עד שהנפש יוצאת מנרתיקה ו"כלתה נפשי להי".

מכיוון שהחושך גדול כל כך, נחוצות נשמות רבות, כלומר נרות רבים. הגילוי הוא התעוררות המורגשת בעומק הלב — "מקרב איש ולב עמוק" (תהלים סד, ז) — חזקה כל כך, עד שהנפש משתוקקת לצאת מ"נרתיקה", הגוף, ככתוב "כלתה נפשי" (תהלים פד, ג).

(ועמ"ש בדי"ה רני ושמחי¹⁹ הראשון²⁰ בענין נר הוי' נשמת אדם שנשמת אדם הוא בחי' נשימה ברצוא ושוב אז הוא בחי' נר להאיר ולהמשיך גילוי שם הוי' כוי')

(ראו מה שנכתב במאמר הראשון המתחיל "רני ושמחי", בענין "נר הוי' נשמת אדם": נשמת האדם היא בחינת נשימה, ברצוא ושוב; ואז היא בבחינת נר, להאיר ולהמשיך את גילוי שם הוי' וכו').

אדמו"ר הזקן מפנה למאמר הראשון שלו "רני ושמחי" (תורה אור, מקץ), שבו הוא קושר בין "נשמה" ל"נשימה". כמו הנשימה, היוצאת וחוזרת, גם הנשמה נעה ב"רצוא ושוב" אל ה' ובחזרה, ובכך היא נעשית נר הממשיך את אור הוי'.

ולא די בהתבוננות במחשבתו בלבד²¹ שהוא ית' ממלא כ"ע [כל עלמין] וסוכ"ע ולית אתר פנוי מיניה^{22, 23, 24} שאין זה בחי' גילוי

לא די בהתבוננות במחשבתו בלבד בכך שהוא ית' ממלא כל עלמין וסוכב כל עלמין, ו"לית אתר פנוי מיניה", שהרי אין זו בחינת גילוי,

אין די לחשוב על כך שה' נמצא בכל מקום: שהוא ממלא כל עלמין וסוכב כל עלמין, ושל"לית אתר פנוי מיניה" (תיקוני זוהר). ידיעה זו במחשבה בלבד עדיין אינה נעשית גילוי.

אלא הוא בחי' עלמא דאתכסיא שהוא בבחי' העלם שאינו מתפשט ומאיר אל תוך נקודת לבבו

אלא זו בחינת העולם הנסתר, שהיא בהעלם ואינה מתפשטת ומאירה אל תוך נקודת לבו;

ידיעה כזאת נותרת ב"עולם הנסתר": היא נשארת בהעלם ואינה מגיעה אל נקודת הלב, אל פנימיותו של האדם.

אלא הוא רק בבחי' מקיף מלמעלה כנודע ממארז"ל [ממאמר רבותינו זכרונם לברכה] גנבא אפום מחתרתא²⁵

כוי שאין נוגע אל עצמיות ומהות הנפש ממש להיות לאחדים ממש אלא הוא

אלא היא רק בבחינת מקיף מלמעלה, כידוע ממאמר חז"ל "גנבא אפום מחתרתא" וכו'. אין היא נוגעת בעצם מהותה של הנפש ממש, עד שתיעשה אחת עמה ממש; אלא היא

הידיעה נשארת בבחינת מקיף, מרחפת מעל האדם ואינה חודרת לתוכו. הדבר ניכר מדברי חז"ל על הגנב (ברכות סג, א, בנוסח עין יעקב): כשהוא עומד לפרוץ, הוא מבקש מה' שיצליח, כלומר הוא מאמין בה', אך אמונתו אינה נוגעת בעצמותו ואינה משנה את מעשיו.

כמו דבר נפרד ועומד מלמעלה משא"כ בחיי גילוי הוא להיות נוגע אל עצמיות הנפש ממש כאשר ישים אל לבו איך שהוא ית' ממכ"ע [ממלא כל עלמין] וסוכ"ע כו'.

כמו דבר נפרד העומד מלמעלה. לעומת זאת, בחינת גילוי היא כאשר הדבר נוגע בעצם מהותה של הנפש ממש, כשהוא נותן אל לבו כיצד הוא ית' ממלא כל עלמין וסוכב כל עלמין וכו'.

אמונה כזאת נשארת נפרדת מן האדם, כמו דבר נפרד העומד מעליו. לעומת זאת, גילוי הוא כאשר הידיעה שה' ממלא כל עלמין וסוכב כל עלמין מגיעה עד לעצם הנפש, משום שהאדם נותן אותה באמת אל לבו.

ואי לזאת לא תוכל הנפש שאת מהכיל התלבשותה בגוף הגשמי כחשך תאות העולם רק רוחו ונשמתו אליו יאסוף²⁶ ותתאחד הנפש במקורה

ומשום כך הנפש אינה יכולה לשאת את היותה מלוכשת בגוף הגשמי, בתוך חשכת תאוות העולם; אלא "רוחו ונשמתו אליו יאסוף", והנפש תתאחד עם מקורה.

כאשר ידיעה זו נוגעת באמת בנפש, היא כבר אינה יכולה לשאת את הישארותה מלוכשת בגוף, בתוך חשכת תאוות העולם. היא משתוקקת לעלות ולהתאחד עם מקורה, כלשון איוב 34:14: "רוחו ונשמתו אליו יאסוף".

(וזהו ענין בגין לאשתמודע לי' שהדעת הוא הכרה והרגשה²⁷ ממש וכמ"ש לקמן ע"פ וידעת היום ועמ"ש בפי חקת ע"פ ויקחו אליך²⁸ ובפי ואלה המשפטים²⁹ כו') ועל דרך זה תיקנו קודם פסוקי דזמרה לומר ברוך שאמר והיה העולם.

(וזהו ענין "בגין לאשתמודע ליה" — כדי שיהיה נודע: דעת היא הכרה והרגשה ממש, כפי שמוסבר להלן על הפסוק "וידעת היום"; וראו גם מה שנכתב בפרשת חוקת על הפסוק "ויקחו אליך", ובפרשת "ואלה המשפטים" וכו'). באותו ענין תיקנו [חכמים] לומר לפני פסוקי דזמרה "ברוך שאמר והיה העולם".

זהו פירוש דברי הזוהר "בגין לאשתמודע ליה" — כדי שיהיה נודע: דעת אינה ידיעה בלבד, אלא הכרה והרגשה, כפי שנאמר בתנאי (סוף פרק מו): "דעת הוא לשון הרגשה בנפש". לאחר שהאדם מוריד הזקן מפנה למאמרים נוספים בנושא, הוא מביא דוגמה מן התפילה: "ברוך שאמר והיה העולם", הנאמר לפני פסוקי דזמרה.

פי' להיות בחיי שאמר והיה העולם בבחי' ברוך וגילוי שיהיה נמשך התפעלות הלב ממה שאמר והיה העולם כי הוא אמר³⁰ ויהי ובמאמר א' נברא העולם כו'.³¹

כלומר, שהבחינה של "שאמר והיה העולם" תהיה במצב של "ברוך" וגילוי, כך שתתעורר התפעלות הלב מן העובדה שהוא "שאמר והיה העולם"; שהרי "הוא אמר ויהי", "ובמאמר אחד נברא העולם" וכו'.

"ברוך" פירושו כאן המשכה וגילוי. בתפילה מבקשים שהעובדה שה' "אמר והיה העולם" כדיבור אחד תתגלה ותורגש בלב, כך שהלב יתעורר ממנה.

4 וכן ברוך הוא שיהיה בחי' הוא בבחינת גילוי בלב שיהיה הכל מתפעל כו' ודרך כלל הם י"ג ברוך כנגד י"ג תקוני דיקנא³²

וכן "ברוך הוא": שתהיה בחינת "הוא" בגילוי בלב, כך שהלב יתעורר וכו'. ובכללות יש שלוש עשרה פעמים "ברוך", כנגד שלושה עשר תיקוני דיקנא,

בדומה לכך, "ברוך הוא" מבקש ש"הוא" – ה' שמדברים עליו בגוף שלישי – יתגלה בלב ויעורר אותו. בתפילת ברוך שאמר יש שלושה עשר משפטים הפותחים במילה "ברוך", כנגד שלושה עשר תיקוני דיקנא, "קישוטי הזקן" שעליהם מדברת הקבלה.

שהם בחי' שערות פ"י שהם המשכות שנמשכו דרך בחינת שערות עד"מ כמו שער שאינו נוגע אל עצמות ומהות הגוף והראש אלא הוא מותרות.

שהם בחינת שערות. כלומר, אלו המשכות שנמשכו בדרך של שערות. למשל, שיערה אינה נוגעת בעצמותו ובמהותו של הגוף והראש, אלא היא מותרות.

תיקוני הדיקנא הם שערות, ואדמו"ר הזקן מסביר מדוע הדבר חשוב: שיערה צומחת מן הגוף, אך אינה חלק מעצמותו; היא מותרות. המשכות אלו נמשכות ממקורן כפי שהשיערה צומחת מן הראש, בלי לגעת במקור עצמו.

כך הנה ההמשכות אלו להיות גילוי בלב האדם הוא דבר שאינו נוגע אל עצמיות ומהות הדבר שממנו נמשך הגילוי שעצמיות הדבר

כך גם המשכות אלו, כדי שיתגלו בלבו של אדם, אינן נוגעות בעצמותו ובמהותו של הדבר שממנו נמשכת ההתגלות. שכן עצמות הדבר

בדומה לכך, ההתגלות בלבו של אדם נמשכת מהאלקות בלי להשפיע על עצמותה. המקור משפיע, אך אינו משתנה בעקבות ההשפעה.

שהוא מקור המשכה לא ישתנה בשום שינוי או גירעון ותוספת בפעולת המשכה בשינוי ההתפעלות והגילוי בלב (ועמ"ש במ"א ע"פ והיה לכם³³ לציצית)

שהוא מקור המשכה אינו משתנה בשום שינוי, ואינו מתמעט או מתווסף בעקבות פעולת המשכה והשינוי שבהתעוררות ובהתגלות בלב. (וראו מה שנכתב במקום אחר על הפסוק "והיה לכם לציצית").

בין שהתעוררות הלב גדולה ובין שהיא קטנה, העצמות שהיא מקורה אינה מתמעטת ואינה מתווספת. אדמו"ר הזקן מפנה לדיונו במקום אחר על הפסוק העוסק בציצית (במדבר טו, לט).

והנה י"ב ברוך הם בחי' המשכות פרטיות והי"ג הוא הכולל כל המשכות³⁴ והוא ברוך אתה הוי' אמ"ה [אלקינו מלך העולם] פ"י שיהיה בחי' הוי' בבחי' גילוי

והנה שנים עשרה הפעמים "ברוך" הן בחינת המשכות פרטיות, והשלוש עשרה כוללת את כל המשכות: "ברוך אתה הוי' אלקינו מלך העולם". כלומר, שבחינת הוי' תהיה בגילוי,

שנים עשרה מתוך שלוש עשרה אמירות "ברוך" ממשכות המשכות פרטיות; השלוש עשרה, הברכה "ברוך אתה הוי' אלקינו מלך העולם", כוללת את כולן. עניינה הוא שהוי' עצמו יתגלה.

כאילו הוא לנוכח בחיי אתה להיות אלקינו שיתייחד עלינו שיהא שלנו ממש ובחיי הוי' הוא הכולל כל הבחי' הפרטיות הנאמרים ביי"ב ברוך והוא ראשיתן ועיקרן:

כאילו הוא נוכח לפנינו, בחינת "אתה"; שיהיה "אלקינו" — שיתייחד עמנו ויהיה באמת שלנו. ובחינת הוי' כוללת את כל הבחינות הפרטיות הנאמרות בשתיים עשרה הפעמים "ברוך", והיא ראשיתן ועיקרן.

"אתה" פונה אל ה' ישירות, כאילו הוא נוכח לפנינו, ו"אלקינו" פירושו שהוא מתייחד עמנו והוא באמת שלנו. הוי' כולל את כל הבחינות הפרטיות שנזכרות בשתיים עשרה האמירות האחרות, והוא ראשיתן ועיקרן.

קטע 3 • 51-8

למעלה מהשתלשלות של סיבה ומסובב

5 ב וביאור ענין³⁵ זה יובן במאמר ובטובו מחדש³⁶ בכל יום תמיד מעשה בראשית כי צריך להבין מהו מחדש והלא כל הימים שוים ויום זה דומה ליום של אתמול.

ב. ביאור העניין יובן מתוך המאמר: "ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית". צריך להבין מה פירוש "מחדש": הרי כל הימים שווים, והיום הזה דומה ליום האתמול.

כאן מתחיל פרק חדש. בכל בוקר, בברכה שלפני שמע (ברכת יוצר), אנו אומרים שהי' "בטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית"; אך אם כל יום נראה כמו היום שקדם לו, מה מתחדש?

אלא הענין כי יש בחיי שנקי³⁷ סדר ההשתלשלות מעילה לעילה ויש בחיי שנקי' למעלה מדרך סדר ההשתלשלות.

אלא העניין הוא שיש בחינה שנקראת סדר ההשתלשלות, מעילה לעילה, ויש בחינה שנקראת למעלה מדרך סדר ההשתלשלות.

התשובה מבחינה בין שני אופנים של פעולה אלוקית: סדר ההשתלשלות, שבו כל מדרגה נגרמת על ידי המדרגה שמעליה, ומדרגה שמעל לסדר הזה לחלוטין.

מה שהוא בבחינת סדר ההשתלשלות דרך כלל הוא עד"מ כמו אצל האדם שכל ומדות ומחשבה ודבור שהשכל מוליד המדות ומהם נעשה המחשבה כו'.

מה שנמצא בסדר ההשתלשלות הוא, כאופן כללי, בדומה לאדם: שכל, מדות, מחשבה ודיבור. השכל מוליד את המדות, ומהן נוצרת המחשבה וכן הלאה.

סדר ההשתלשלות דומה לפעולת הנפש של האדם: השכל מוליד רגשות, ומהרגשות נוצרת המחשבה, והמחשבה מתבטאת בדיבור. כל שלב כבר קיים בהעלם בשלב שקדם לו.

כך הענין בהשתלשלות העולמות וריבוי ירידות המדרגות מעילה לעילה נקרא עד"מ בחי' כי לא מחשבותי מחשבותיכם³⁸ שיש למעלה ג"כ כביכול בחינת מחשבה

כך הוא גם בסדר ההשתלשלות של העולמות ובריבוי ירידות המדרגות, מעילה לעילה. הדבר נקרא, בדרך משל, בחינת "כי לא מחשבותי מחשבותיכם", שכן גם למעלה יש, כביכול, בחינת מחשבה,

ירידת העולמות מדרגה אחר מדרגה דומה לכך. הפסוק "כי לא מחשבותי מחשבותיכם" (ישעיהו נה, ח) מלמד שגם למעלה יש, כביכול, "מחשבה", אף שאינה דומה למחשבה שלנו.

אלא שאינה מחשבה גשמיות כמו אצל האדם ח"ו [חס ושלום] כי מחשבת האדם אינה פועלת כלום מה שאין כן במחשבה שלמעלה נבראו העולמות

אלא שאין זו מחשבה גשמית כמו אצל האדם, חס ושלום, שהרי מחשבת האדם אינה פועלת דבר; ואילו באמצעות המחשבה שלמעלה נבראו העולמות.

ההבדל הוא שמחשבת האדם כשלעצמה אינה פועלת דבר מחוץ לאדם, ואילו ה"מחשבה" של ה' מביאה את העולמות לידי קיום.

וכן בדבור בדבר ה' שמים נעשו³⁹ אלא בחינת מחשבה ודבור הוא בחינת גילוי העולמות שיצאו מכח אל הפועל ומההעלם אל הגילוי כדרך שהמחשבה הוא בחינת

וכך גם בדיבור, ככתוב: "בדבר ה' שמים נעשו". אלא שבחינת המחשבה והדיבור היא בחינת גילוי העולמות, שיצאו מן הכוח אל הפועל ומההעלם אל הגילוי, כשם שהמחשבה היא בחינת

כך גם בדיבור האלוני: "בדבר ה' שמים נעשו" (תהלים לג, ו). "מחשבה" ו"דיבור" אלוניים הם השלבים שבהם העולמות יוצאים מן הכוח אל הפועל ומההעלם אל הגילוי, כשם שהמחשבה מגלה את מה שהיה כלול בשכל.

גילוי השכל והדבור הוא גילוי המחשב' וכמה בחי' ומיני מדרגות ירידות והשתלשלות במדרגות רבים ועצומים וצמצומים שונים וכולם נק' מחשבה וכמ"ש בזהר⁴⁰ דכמה מחשבתין למחשבתין כו'

גילוי השכל, והדיבור הוא גילוי המחשבה. יש בחינות וסוגים רבים של מדרגות, ירידות והשתלשלויות, על פני מדרגות רבות ועצומות, עם צמצומים שונים; וכולן נקראות "מחשבה", כמו שכתוב בזהר: "כמה מחשבתין למחשבתין" וכן הלאה,

כשם שהדיבור מגלה את המחשבה, כך כל שלב מגלה את השלב שקדם לו. יש אינספור שלבים וצמצומים כאלה, וכולם נקראים "מחשבה"; כדברי הזוהר, יש מחשבות רבות זו על גבי זו.

דא מוחא לדא^{41, 42, 43, 44} כו' וכן בבחי' דבור והתחלקות רבוי המדרגות האלו הם במלאכים וגם בנשמות שיש מיכאל ואברהם בבחי' מחשבה ויש בבחי' דבור.

"דא מוחא לדא" וכן הלאה. כך גם בבחינת הדיבור. חלוקה זו לריבוי מדרגות קיימת במלאכים וגם בנשמות: יש מיכאל ואברהם בבחינת מחשבה, ויש [מיכאל ואברהם] בבחינת דיבור.

"דא מוחא לדא" — זהו המוח של זה: כל מדרגה היא הפנימיות של המדרגה שמתחתיה, וכך גם בבחינת "דיבור". ריבוד זה קיים הן במלאכים והן בנשמות: יש מיכאל, מלאך, ואברהם, נשמה, בבחינת "מחשבה", ושוב בבחינת "דיבור".

6 ובחי' מחשבה מעולם שלמטה נק' בחי' דבור לגבי עולם שלמעלה ממנו עד רום המעלות דא מוחא לדא כו'

ובחינת המחשבה של עולם נמוך נקראת בחינת דיבור ביחס לעולם שמעליו, עד רום המעלות: "זה מוח לזה" וכו'.

בשרשרת הזאת, מה שנחשב "מחשבה" בעולם נמוך הוא רק "דיבור" — ביטוי חיצוני — ביחס לעולם שמעליו, וכן הלאה עד לדרגות הגבוהות ביותר. כל דרגה עליונה היא ה"מוח", הליבה הפנימית, של הדרגה שמתחתיה.

ובלשון גמרא נק' בתי גוואי ובתי בראי⁴⁵ הם בחי' פנימיות ובחי' חיצוניות ופנימיות שלמטה נקרא חיצוניות לגבי שלמעלי [שלמעלה] ממנו ועד"ז כמה ריבוא השתלשלות המדרגות עצמו מספר וכמ"ש היש מספר לגדודיו⁴⁶ כו'.

בלשון הגמרא הן נקראות "בתי גוואי" ו"בתי בראי", שהן בחינת פנימיות ובחינת חיצוניות; והפנימיות של מה שלמטה נקראת חיצוניות ביחס למה שלמעלה ממנה. וכך יש רבבות רבות של השתלשלויות של מדרגות, למעלה ממספר, כמו שנאמר: "היש מספר לגדודיו?" וכו'.

הגמרא (חגיגה ה, ב) מדברת על "בתי גוואי" ו"בתי בראי" של ה', המקבילים לפנימיות ולחיצוניות. מה שפנימי בדרגה אחת הוא חיצוני ביחס לדרגה שמעליה, ולכן המדרגות הן למעלה ממספר, כמו "גדודיו" שעליהם מדבר איוב (איוב כה, ג).

אך כל זה נק' בחי' השתלשלות בסדר המדרגו שיציאתן מהעלם אל הגילוי⁴⁷ הוא שבחי' ומדרגות ההעלם מוציא מה שהיה בכחו בהעלם להיות בבחי' גילוי הגם שהכח שבהעלם הוא ביתר שאת ומעלה מבחי' הגילוי שנחשב ירידה כו'

אך כל זה נקרא בחינת השתלשלות בסדר המדרגות, שכן יציאתן מן ההעלם אל הגילוי היא שהבחינות והמדרגות שבהעלם מוציאות לידי גילוי את מה שהיה בכוחן בהעלם. ואף שהכוח שבהעלם נעלה ומרומם יותר מן הבחינה הגלויה, הגילוי נחשב ירידה וכו',

בשרשרת המסודרת הזאת, כל גילוי כבר היה קיים בהעלם במקורו; הדרגה העליונה רק מוציאה אל הפועל את מה שהיה טמון בה בכוח. הכוח הנעלם נעלה מן הדבר שהוא מגלה, משום שהגילוי הוא ירידה.

מ"מ הרי הכח שבהעלם הוא המקור לבחיי הגילוי ויש בכח ההוא בחיי הגילוי כ"כ [כל כך] אלא שהוא בהעלם וכמשל השכל ומדות ומחשבה הנ"ל ובחיי השתלשלות הלזו לא שייך

מכל מקום, הכוח שבהעלם הוא מקור הבחינה הגלויה, והבחינה הגלויה כלולה באותו כוח במידה מלאה, אלא שהיא בהעלם, כמו במשל השכל, המדות והמחשבה שהוזכר לעיל. ובחינת השתלשלות זו אינה שייכת

ובכל זאת, הכוח הנעלם הוא המקור הישיר של הגילוי, והוא כולל את כולו, אלא בצורה נעלמת, כמו שהשכל כולל את המדות ואת המחשבות שהוא מביא בהמשך. אולם סוג זה של השתלשלות מוגבל בהיקפו.

אלא בבחיי הנאצלים והנבראים כי גבוה מעל גבוה שומר⁴⁸ כו'. אבל לגבי המאציל עצמו ית' אין ערוך אליו ית' כלל.

אלא בבחינת הנאצלים והנבראים, שכן "גבוה מעל גבוה שומר" וכו'. אבל ביחס למאציל עצמו יתברך אין לו שום ערך כלל.

הדבר שייך רק בין דרגות נאצלות ונבראות, שבהן "גבוה מעל גבוה שומר" (קהלת ה, ז), וכל דרגה עומדת מעל דרגה אחרת. אבל לה' עצמו, המאציל, אין שום ערך ביחס לשום דרגה, ולכן שרשרת של סיבה ומסוכב אינה יכולה להוביל ממנו אל העולמות.

7 וא"א להיות בריאות העולמות כלל בדרך ההשתלשלות מעילה לעילה כי אין ערוך נברא לגבי בורא ואי אפשר כלל שבריאת העולמות תתרחש בדרך של השתלשלות מעילה לעילה, שהרי אין ערוך לנברא לגבי הבורא,

לכן הבריאה אינה יכולה להתרחש באמצעות שרשרת מסודרת של סיבה ותוצאה. התוצאה תמיד דומה במידה מסוימת לסיבתה, ואילו שום נברא אינו דומה לבוראו.

ית' ואיך יקבלו חיותם מכח עצמותו ומהותו כבי' [כביה] ואיך יתכן להיות בחי' כח עצמותו כבי' [כביה] לצאת מההעלם אל הגילוי להיות מזה כח נברא כו'

ית'. כיצד, אם כן, יוכלו לקבל את חיותם מכוח עצמותו ומהותו, כביכול? וכיצד ייתכן שכוח עצמותו, כביכול, יצא מן ההעלם אל הגילוי, כך שממנו יהיה כוח נברא וכו'?

כיצד יוכלו הנבראים לקבל את חיותם מעצמותו של ה', וכיצד תוכל עצמותו "להתגלות" כדבר נברא? בהשתלשלות, הגילוי הוא רק דבר שהיה טמון במקורו; אך עצמותו של ה' אינה כוללת נבראים באופן כזה.

כי הוא רם ונשא למעלה עד אין קץ ואי אפשר להיות התהוות נברא אפי' [אפילו] בריבוי השתלשלות אין קץ לפי שאינו בגדר זה של ההש תלשלות [וזהו ענין אנת הוא חד ולא בחושבן^{49,50} שאין ערוך כו'

כי הוא רם ונישא למעלה עד אין קץ, ואי אפשר שתתהווה בריאה אפילו באמצעות ריבוי אין-סופי של השתלשלות, שכן הוא אינו בגדר השתלשלות. [וזהו ענין "אנת הוא חד ולא בחושבן" — שאין ערוך וכו',

ה' נעלה לאין-סוף, ולכן אפילו שרשרת אין-סופית של שלבים לא תוכל להוביל ממנו אל נברא; הוא אינו שייך כלל לגדר של השתלשלות. מכאן מאמר תיקוני הזהיר: "אנת הוא חד ולא בחושבן" — אתה אחד, אך לא אחד מתוך סדרה.

וכמשנ"ת [וכמו שנתבאר] לקמן ד"ה ענין ק"ש [קריאת שמע] ובד"ה היום הזה מצוך ובד"ה פתח אליהו⁵¹ אלא בריאת העולמות הוא ע"י בחי

כפי שיתבאר להלן בדיבור המתחיל "עניין קריאת שמע", בדיבור המתחיל "היום הזה [ה' אלקיך] מצורך" ובדיבור המתחיל "פתח אליהו". אלא שכריאת העולמות היא באמצעות בחינת

אדמו"ר הזקן מפנה למאמרים אחרים המבארים זאת ביתר הרחבה. הבריאה מתרחשת, לעומת זאת, באמצעות בחינה אחרת.

כי ובטובו מחדש שבטובו פ"י טוב שלו עצמו דהיינו בחי' עצמותו כבי' [כביה] הרי זה מחדש מעשה בראשית שנעשה חדש ממש⁵² מאין ליש וכמ"ש והחכמה מאין תמצא.⁵³

"ובטובו מחדש". "בטובו" פירושו טוב שלו עצמו, כלומר בבחינת עצמותו, כביכול; ועל ידי כך הוא מחדש את מעשה בראשית, שנעשה חדש ממש, מאין ליש, ככתוב: "והחכמה מאין תמצא".

אותה בחינה היא "טובו" — הטוב שלו עצמו, כלומר עצמותו ממש. רק העצמות יכולה ליצור דבר חדש באמת, יש מאין; לכן הפסוק "והחכמה, מאין תמצא?" (איוב כח, יב) נדרש כאומר שהחכמה עצמה באה מן האין.

שהחכמה הוא בחי' ראשית^{54, 55, 56, 57, 58} והיא תמצא מאין בבחי' התחדשות⁵⁹ שנעשה דבר חדש מה שלא היה בכח המקור המוציאו

כי החכמה היא בחינת ראשית, והיא נמצאת מאין בדרך של התחדשות: נעשה דבר חדש, שלא היה בכוחו של המקור שהוציאו.

חכמה היא ה"ראשית" של כל הדברים, והיא באה מאין כחידוש אמיתי: דבר שלא היה כלול במקורו, בניגוד להשתלשלות מסודרת, שבה התוצאה כבר הייתה טמונה בסיבתה.

והוא ע"י בחי' יו"ד שהוא בחי' צמצום ואח"כ הו"ה ה"א הוא התפשטות אורך ורוחב ויש ה' עילאה וה' תתאה עלמא דאתכסיא ועלמא דאתגליא.⁶⁰

וזהו באמצעות בחינת הו"ד, שהיא בחינת צמצום, ולאחר מכן האותיות הו"ה: ה"א היא התפשטות לאורך ולרוחב. ויש ה"א עילאה וה"א תתאה — עלמא דאתכסיא ועלמא דאתגליא.

הדבר מתרחש באמצעות אותיות שם הו"ד, שהיא נקודה אחת, היא צמצום; והה"א, שיש בה אורך ורוחב, היא התפשטות. הה"א הראשונה היא "העולם הנסתר", והה"א האחרונה היא "העולם הגלוי".

8 והוי"ו המחברם כו'. וזהו בחי' הוי"ה שאומרים ברוך אתה הוי"ה שיהי' [שיהיה] בחי' הוי" ברחמי גילוי שהוא מקורא דכולא דהיינו להיות התפעלות הלב ממה שהוא ית' למעלה מבחי' ההשתלשלות ואין ערוך אליו ית'

והו' המחברת ביניהם וכו'. וזהו עניין הוי' שאומרים עליו: "ברוך אתה הוי" — שתגלה בחינת הוי', שהיא "מקור הכול"; כלומר, שהלב יתעורר [מכך] שהוא ית' למעלה מבחינת ההשתלשלות, ואין לו ית' כל ערך אליו.

הו' מחברת בין שתי ההי"ן ומשלימה את שם הוי', "מקור הכול". כשאומרים "ברוך אתה הוי'", מבקשים שהדבר הזה יתגלה: שהלב יתעורר מן הידיעה שה' למעלה מכל סדר ההשתלשלות ולמעלה מכל השוואה.

אלא שמהווה כל העולמות בבחי' הוי"ה ע"י בחי' צמצום והתפשטות כו' כנ"ל [וזהו עד שלא נברא העולם⁶¹ היה הוא ושמו בלבד.⁶²

ובכל זאת, הוא מהווה את כל העולמות באמצעות בחינת הוי', על ידי צמצום והתפשטות וכו', כנזכר לעיל. [וזהו פירוש "עד שלא נברא העולם היה הוא ושמו בלבד".

ובכל זאת, אותו ה' מהווה את כל העולמות באמצעות שם הוי', על ידי צמצום והתפשטות. כך מתבאר גם המאמר שבו פתח המאמר: "עד שלא נברא העולם היה הוא ושמו בלבד".

הוא היינו מהותו ועצמותו⁶³ ית' ושמו הוא האור והגילוי⁶⁴ שהוא גי"כ א"ס ונק' אא"ס [אור אין סוף] שהיה כלול בעצמותו

"הוא" — היינו מהותו ועצמותו ית'; ו"שמו" הוא האור והגילוי, שגם הוא אין־סופי ונקרא אור אין סוף, שהיה כלול בעצמותו;

"הוא" הוא עצמותו של ה' ממש. "שמו" הוא האור והגילוי הנמשכים ממנו, שגם הם אין־סופיים ונקראים אור אין סוף, ולפני הבריאה היו כלולים בעצמותו.

דהיינו מה שיש ביכולת במהותו ועצמותו כביכול שיומשך ממנו גילוי אור א"ס ויכולת זו נק' שמו⁶⁵ ועמ"ש מזה בד"ה קול דודי⁶⁶ ובפ' פנחס⁶⁷ ד"ה צו את בניי [בני ישראל].

כלומר, יש כביכול במהותו ועצמותו היכולת שיימשך ממנו גילוי אור אין סוף, ויכולת זו נקראת "שמו". ועיין במה שנתבאר על כך במאמר המתחיל "קול דודי", ובפרשת פנחס, במאמר המתחיל "צו את בני ישראל".

"שמו" הוא היכולת שבעצמותו להאיר את אור אין סוף. כך מתבררת השאלה שבה פתח המאמר: "שם" היה קיים לפני הבריאה בתור האפשרות לגילוי, עוד לפני שהיה מי שיקרא לו בשם.

קטע 4 • 91-10

אהבה בשני הלבבות

9 וזהו ואהבת את⁶⁸ הוי' אלקיך פי' ואהבת אהבה מלשון אבה⁶⁹ והה' הנוספת הוא בחי' הבל הלב שאבה פי' רצון המוח⁷⁰

וזהו [פירוש] "ואהבת את הוי' אלקיך". פירוש: "ואהבת" — אהבה היא מלשון "אבה", כלומר להיות רוצה; והה"א הנוספת היא בחינת הבל הלב, שכן "אבה" פירושו רצון המוח,

כך מפרש אדמו"ר הזקן את הפסוק "ואהבת את הוי' אלקיך" (דברים ו, ה). "אהבה" נגזרת מ"אבה", לרצות; האות ה"א הנוספת רומזת להבל החם של הלב, שכן "אבה" כשלעצמה היא רצון המוח.

ואהבה הוא רצון הלב ואהבת שיהיה הרצון והתשוקה שכלב להיות הוי' שיהי' [שיהיה] בחי' הוי' עצמו שורה כך להיות אלוה שלך ממש שיתאחד כך בבחי' גילוי

ואהבה היא רצון הלב. "ואהבת" פירושו שהרצון והכמיהה שכלב יהיו להוי' — שהוי' עצמו ישרה בתוכך, יהיה אלקיך ממש ויתאחד איתך בגילוי.

אהבה היא אפוא רצון שנכנס אל הלב. מצוות האהבה דורשת שהלב יכסוף באמת לכך שהוי' עצמו ישרה באדם ויהיה אלקיו, ויתאחד עמו בגלוי.

וזהו את ה' אלקיך פי' את כמו עת^{71,72} לאהוב⁷³ בעי"ן לפי שהוא בחי' הגילוי להיות סדר זמנים.

וזהו "את הוי' אלקיך": "את" דומה ל"עת", כמו "עת לאהוב", שנכתבת בעי"ן, מפני שהיא בחינת הגילוי, כדי שיהיה סדר של זמנים.

המילה "את" שלפני "הוי' אלקיך", המשמשת סמן דקדוקי ואינה נושאת משמעות עצמאית, נקראת כאן כ"עת", כמו "עת לאהוב" (קהלת ג, ח). הגילוי מתרחש במסגרת הזמן, ברגעים מדודים.

שהזמן הוא בחי' נברא⁷⁴ שהזמן לא שייך אלא במדת מלכותו ית' מלך מלך וימלוך משא"כ למעלה וכמ"ש מזה סד"ה שובה ישראל עד.

כי הזמן הוא בחינת נברא; הזמן שייך רק למידת מלכותו ית' — "מלך, מלך וימלוך" — ולא למעלה מזה. ראו מה שנכתב על כך בסוף המאמר הפותח במילים "שובה ישראל עד [הוי' אלקיך]".

גם הזמן עצמו הוא נברא: הוא שייך רק למלכותו של ה', למלכותו על העולמות, כפי שמתבטא ב"מלך, מלך וימלוך" — הווה, עבר ועתיד. למעלה ממלכות אין זמן; אדמו"ר הזקן מפנה לסוף המאמר "שובה ישראל".

אלא שבחיי גילוי זה במקורו קודם שבא לידי גילוי הזמן נקי את באלף כמו את בשרו את הטפל⁷⁵
לכשרו כך בחיי גילוי במקורו הוא הטפל להעלם

אלא שבחינת גילוי זו במקורה, קודם שהיא באה לידי גילוי בזמן, נקראת "את" באל"ף, כמו "את בשרו": "את" הוא
דבר הטפל לכשרו. כך גם בחינת הגילוי במקורה טפלה להעלם,

במקורו, קודם שהגילוי נכנס למסגרת הזמן, הוא נקרא "את" באל"ף. חז"ל (בבא קמא מא, ב) למדים מן המילה "את" בפסוק "את בשרו"
שהיא כוללת את הטפל לכשר; כך גם הגילוי במקורו טפל לעצמות הנעלמת שממנה הוא נובע.

כי הוא גילוי כח ההעלם⁷⁶ כנ"ל ועמ"ש עוד מענין את הטפל ע"פ וידעת היום והמשכת גילוי בחיי הוי'
יהי' [יהיה] בכל לבבך⁷⁷ תוך שני לבבות⁷⁸ פנימיות וחיצוניות

כי הוא גילוי כוח ההעלם, כנזכר לעיל. וראו עוד מה שנכתב בעניין "את", שהוא טפל, על הפסוק "וידעת היום".
והמשכת גילוי בחינת הוי' תהיה "בכל לבבך" — בתוך שני לבבות, הפנימיות והחיצוניות,

הגילוי הוא רק כוח ההעלם הנחשף כלפי חוץ, כפי שהוסבר קודם. האהבה צריכה להימשך "בכל לבבך": המשנה (ברכות ט, ה) דורשת
"לבבך" כשני יצירך, וכאן מדובר בשני לבבות — הממד הפנימי והממד החיצוני של הלב.

שהם שהם בחיי גוואי ובתי בראי עמ"ש בפי ראה ע"פ כי תשמע בקול פנימיות הלב הוא התפעלות
מבחי עצמותו ומהותו ית' דלית מחשבה תפיסא כך כלל.^{79, 80, 81, 82}

שהם בחינת "בתי גוואי" ו"בתי בראי". ראו מה שנכתב בפרשת ראה על הפסוק "כי תשמע בקול". פנימיות הלב היא
התעוררות מבחינת עצמותו ומהותו ית', שעליו נאמר: "לית מחשבה תפיסא כך כלל".

שני הלבבות מקבילים ל"בתי גוואי" ו"בתי בראי", שהוזכרו קודם. פנימיות הלב מתעוררת מעצמותו ומהותו של ה', שעליו נאמר בתיקוני
זוהר: "לית מחשבה תפיסא כך כלל".

10 וכמ"ש אתה הראת לדעת כי⁸³ ה' הוא האלהים אין עוד והראת הוא בחיי גילוי בבחי' פנימיות הלב
והוא מבחי' האהבה המסותרת שבטבע כל אדם כו'

וכמו שכתוב: "אתה הראת לדעת כי הוי' הוא האלקים, אין עוד". "הראת" היא בחינת גילוי בפנימיות הלב, והיא
נובעת מהאהבה המסותרת הטבועה בטבעו של כל אדם וכו',

"אתה הראת לדעת כי הוי' הוא האלקים, אין עוד" (דברים ד, לה) מתאר את הגילוי שבלב הפנימי. גילוי זה נובע מהאהבה המסותרת
הטבועה בטבעו של כל אדם.

ורשימו נשאר כל היום אפילו אחר התפלה כו' וחיזוניות הלב הוא שנתפשט האהבה לאכפייא לסט"א ולא הפכא כו' מתחלה לאכפייא

ורשימו ממנה נשאר במשך כל היום, אפילו לאחר התפילה וכו'. וחיזוניות הלב היא התפשטות האהבה, כדי להכניע את הסטרא אחרא ולהפוך אותה וכו': תחילה להכניע,

הרושם ממנה נשאר באדם במשך כל היום, אפילו לאחר התפילה. חיזוניות הלב היא האהבה המתפשטת החוצה כדי להתמודד עם הסטרא אחרא, הצד המתנגד לקדושה: תחילה להכניע אותה (אתכפייא), ואחר כך להפוך אותה (אתהפכא).

כדכתיב עוצם עיניו מראות ברע⁸⁴ וכתיב ולא תתורו אחרי לבבכם⁸⁵ שירצה להיות גם הגילוי בחי' הוי' שהנה העולם נקי מלשון העולם שמעלים ומסתיר אור ה' מלהיות בגילוי וצריך לאכפייא כו' ואח"כ לאתהפכא חשוכא לנהורא.

כמו שכתוב: "עוצם עיניו מראות ברע", וכן כתוב: "ולא תתורו אחרי לבבכם", כדי שירצה שגם בחינת הוי' תתגלה בו. העולם נקרא כך מלשון "העלם", משום שהוא מעלים ומסתיר את אור ה' ומונע ממנו להתגלות; ולכן צריך להכניע וכו', ואחר כך להפוך את החושך לאור.

ההכנעה פירושה סירוב להביט ברע (ישעיהו לג, טו) או לתור אחר רצונות הלב (במדבר טו, לט), כדי שגם בחיזוניות הלב תתגלה הוי'. הדבר נחוץ מפני שהמילה "עולם" קשורה למילה "העלם": העולם מסתיר את אור ה'. רק לאחר ההכנעה באה הפיכת החושך לאור.

פי' שהכח יסוד האש הטבעי שבנפשו הטבעית להתאוות כל תאוה יתהפך מן החושך של עוה"ז הגשמי להיות מתאוה לדבקה בו ית' כי יסוד האש הוא טבעי בתגבורת החום ועי"ז מתאוה כל תאוה שנמשך אחריו.

כלומר, הכוח של יסוד האש הטבעי שבנפש הבהמית, להשתוקק לכל תאוה, יתהפך מן החושך של העולם הזה הגשמי להשתוקקות להידבק בו יתברך. יסוד האש הוא מטבעו חם בעוצמה, ומתוך כך האדם משתוקק לכל תאוה ונמשך אחריה.

הפיכת החושך פירושה שהאש הטבעית שבנפש הבהמית, החום והתיאבון שלה לכל הנאה, מופנים מן העולם הגשמי אל הכמיהה להידבק בה'. האש מטבעה בוערת בחום, והחום הזה הוא שמעורר באדם תשוקה.

אך כשמסיר החמימות מלמשוך אחרי העוה"ז ע"י שמקרר אצלו תאוות עוה"ז ומואס ברע הנה עי"ז מאליו וממילא יהי' [יהיה] התגברות החום הטבעי באלהות עמ"ש בפ' שלח בד"ה בפ' נסכים⁸⁶

אך כאשר הוא מסלק את החום מלמשוך אותו אחר העולם הזה, באמצעות צינון תאוות העולם הזה שבתוכו ומיאוס ברע, אזי ממילא, מאליו, יתגבר החום הטבעי כלפי אלקות. ראו מה שכתוב בפרשת שלח, בדיבור המתחיל "בפרשת נסכים".

כאשר אדם מצנן את תשוקתו לענייני העולם ומתעורר בו מיאוס ברע, אותו חום טבעי מופנה מאליו כלפי אלקות. אדמו"ר הזקן מפנה למאמר על הנסכים שבפרשת שלח.

והיינו להיות ואהבת בכל לבבך שיתאווה להיות גילוי בחי' עלמא דאתכסייא בעלמא דאתגלייא ולא הפכא חשוכא לנהורא הוא עיי' אתעדלית [אתערותא דלתתא] בתפלה בבחי' צעקל לכם

וזהו כיצד מגיעים ל"ואהבת בכל לבבך": שיתאווה להתגלות העולם המכוסה בעולם הגלוי, ולהפוך את החושך לאור. הדבר נעשה על ידי אתערותא דלתתא שבתפילה, בבחינת "צעק לכם",

זוהי האהבה "בכל לבבך": כמיהה לכך שהעולם המכוסה יתגלה בעולם הגלוי, ושהחושך יהפוך לאור. הדבר בא באמצעות אתערותא דלתתא שבתפילה, מתוך זעקת הלב, כמו בפסוק "צעק לכם" (איכה ב, יח).

כדכתיב ויצעקו אל⁸⁷ ה' בצר להם להיות ממארי דחושבנא⁸⁸ ואז עייז רוח איי רוח ואמשיך רוח להיות ברכה והמשכה בגילוי ברוך אתה הוי' כו':^{89, 90}

כמו שכתוב: "ויצעקו אל ה' בצר להם", כדי להיות ממארי דחושבנא. ואז, בעקבות זאת, "רוח אייתי רוח ואמשיך רוח", כדי שתהיה ברכה והמשכה בגילוי: "ברוך אתה הוי' וכי'.

"ויצעקו אל ה' בצר להם" (תהלים קז, ו) מתאר אדם שעורך חשבון נפש כן, אחד מ"מארי דחושבנא" שבזוהר. ואז, כפי שאומר הזוהר, "רוח אייתי רוח": ההתעוררות של האדם מושכת התעוררות מלמעלה, את הברכה והגילוי של "ברוך אתה הוי'".

קטע 5 • 111-13

התורה, המתנה מלמעלה

11 ג אך ות"ת [ותלמוד תורה] כנגד כולם.^{91, 92} כי הנה לימוד התורה הוא מצות והגית בו יומם ולילה⁹³ אפילו בדבר שעדיין אינו יודע אם יוצא ממנו הפסק דין למעשה כגון כל קושיות הגמרא שאינן אליבא דהלכתא

3. אולם, "ותלמוד תורה כנגד כולם". שכן לימוד התורה הוא קיום המצווה "והגית בו יומם ולילה", גם בעניין שעדיין אינו יודע אם תצא ממנו הלכה למעשה, כגון כל הקושיות שבגמרא שאינן לפי ההלכה,

החלק השלישי נפתח במשנה (Peah 1:1): "ותלמוד תורה כנגד כולם". הציווי "והגית בו יומם ולילה" (Joshua 1:8) כולל את כל סוגי הלימוד, גם דיונים בגמרא שאינם מביאים להלכה הסופית.

וגם אפילו מי שאינו מבין הפסק דין מתוך הגמרא וגם אפילו בדבר שאינו נוגע למעשה כלל ועמ"ש מזה בפ' אחרי ע"פ כי ביום הזה יכפר

ואפילו מי שאינו מבין מתוך הגמרא מהי ההלכה למעשה, ואפילו בעניין שאין לו כל נגיעה למעשה; ראו מה שנכתב על כך בפרשת אחרי על הפסוק "כי ביום הזה יכפר".

הדבר נכון גם למי שאינו יכול להסיק מן הגמרא מהי ההלכה, וגם לנושאים שאין להם כל נגיעה למעשה. אדמו"ר הזקן מפנה לדיונו בפרשת אחרי על הפסוק "כי ביום הזה יכפר".

והענין כי תלמוד תורה הוא רק המשכה מאתעדל"ע [מתעורותא דלעילא] וכמ"ש ודברי אשר שמתי בפ"ך⁹⁴ והמשכה זו נעשית שלא ע"י אתעדל"ת [אתעורותא דלתתא] שאין אתעדל"ת [אתעורותא דלתתא] יכולה להשיגה⁹⁵

והענין הוא שלימוד התורה הוא אך ורק המשכה מאתעורותא דלעילא, ככתוב: "ודברי אשר שמתי בפ"ך". המשכה זו נעשית שלא באמצעות אתעורותא דלתתא, שכן אתעורותא דלתתא אינה יכולה להגיע אליה;

מדוע כל לימוד נחשב? משום שלימוד התורה ממשיך אתעורותא דלעילא — יוזמה מצד ה', כבפסוק "ודברי אשר שמתי בפ"ך" (Isaiah 59:21). שום מאמץ אנושי מלמטה אינו יכול להגיע לרמה זו בכוחות עצמו.

רק ע"י לימוד התורה בצירופי אותו הוא ממשיך וכמ"ש קרוב ה' לכל קוראיו⁹⁶ לכל אשר יקראוהו באמת ואין אמת

רק באמצעות לימוד התורה, בצירופי אותיותיה, הוא ממשיך אותה, ככתוב: "הוי קרוב לכל קוראיו, לכל אשר יקראוהו באמת"; ואין אמת

האדם ממשיך אותה רק באמצעות לימוד התורה, דרך האותיות והמילים עצמן. "הוי קרוב לכל קוראיו, לכל אשר יקראוהו באמת" (Psalms 145:18), וחכמים אומרים שאין "אמת" אלא תורה.

אלא⁹⁷ תורה^{98,99} ועמ"ש בביאור ע"פ אלה מסעי¹⁰⁰ ויכתוב משה כו' שע"י הורה קורא וממשיך בחי' הוי'.

אלא תורה. וראו מה שנכתב בביאור על הפסוק "אלה מסעי... ויכתוב משה" וכו', שעל ידי התורה קוראים וממשיכים את בחינת הוי'.

כך, באמצעות לימוד התורה, האדם "קורא" לה' וממשיך את בחינת הוי'. אדמו"ר הזקן מפנה לביאורו על הפסוק "אלה מסעי... ויכתוב משה".

12 ולכן נקרא קורא בתורה כמ"ש במ"א. וזהו והיו הדברים האלה¹⁰¹ אשר אנכי מצוך¹⁰² היום על לבבך ודברת במ¹⁰³ כו'

לכן [מי שלומד] נקרא "קורא בתורה", "מי שקורא בתורה", כפי שמוסבר במקום אחר. וזהו [פירושו] "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך, ודברת במ" וכו':

מכיוון שלימוד התורה "קורא" לה', כפי שהוסבר לעיל, הלומד מתואר במילה "קורא", שמשמעותה גם קורא וגם קורא-לה'. כעת מפרש אדמו"ר הזקן לאור זאת את הפסוק בקריאת שמע: "והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך, ודברת במ" (דברים ו, ו-ז).

שגם הדברים אשר אנכי מי שאנכי¹⁰⁴ מצוך יהי [יהיה] מאליהם וממילא על לבבך ע"י ודברת בם כי ודברת מלשון הנהגה והמשכה כמו ידבר עמים¹⁰⁵ לכומר

שגם הדברים שאנכי, "מי שאנכי", מצווה אותך יהיו על לבבך מאליהם וממילא, באמצעות "ודברת בם". "ודברת" הוא לשון הנהגה והמשכה, כמו "ידבר עמים". כלומר,

"אנכי", כלומר "אני", נקרא כאן "אנכי מי שאנכי" — עצמותו ממש של ה'. הדברים שהוא מצווה יהיו על הלב מאליהם, באמצעות "ודברת בם", שכן השורש ד-ב-ר פירושו גם להנהיג ולהמשיך, כמו "ידבר עמים" (תהילים מז, ד).

כי בם בעצמם תדבר ותמשיך בחי' אנכי מי שאנכי שהוא בחי' אתעדל¹⁰⁶ [אתערותא דלעילא] שנעשית שלא ע"י אתעדל¹⁰⁷ [אתערותא דלתתא] כלל מפני שהיא למעלה מעלה מאתעדל¹⁰⁸ [מאתערותא דלתתא] (ו"ז"ש [וזהו שכתוב] בפ' תרומה)

שבאמצעותם, באמצעות הדברים עצמם, תנהיג ותמשיך את בחינת "אנכי מי שאנכי", שהיא בחינת אתערותא דלעילא שאינה נוצרת כלל על ידי אתערותא דלתתא, מפני שהיא נעלית לאין ערוך מאתערותא דלתתא. (וזהו מה שכתוב בפרשת תרומה)

בדיבור דברי תורה האדם מנהיג וממשיך את עצמותו של ה' ממש. זוהי אתערותא דלעילא שאינה תלויה כלל באתערותא דלתתא, מפני שהיא נעלית הרבה מעבר לכל מה שמאמץ אנושי יכול להגיע אליו.

(קכ"ח¹⁰⁶ א') אשתדלותא דאורייתא¹⁰⁷ כו' וזהו ענין ותורתך חנני¹⁰⁸ (בתלים קי"ט כ"ט) אתה חוננת [חוננתני] למדע תורתך והיינו כדלקמן בפ' ואתחנן מתנת חנם.

(קכ"ח ע"א): "אשתדלותא דאורייתא" וכו'. וזהו פירוש "ותורתך חנני" (תהילים קיט, כט): "אתה חוננתנו למדע תורתך". וזהו כפי שיתבאר להלן בפירוש "ואתחנן" — מתנת חנם.

הזוהר (תרומה, קכ"ח ע"א) מבחין בין העמל בתורה, שאפשר לקבלה בחינם, לבין העמל במצווה, שאין לעשותו "בחינם". כך גם מבקש בעל התהילים: "ותורתך חנני" (תהילים קיט, כט), ובתוספת ההבדלה שבתפילת העמידה אומרים: "אתה חוננתנו למדע תורתך". התורה היא מתנת חנם, כפי שיסביר המאמר כשיפרש את "ואתחנן" כבקשת מתנת חנם.

ועמ"ש בפ' במדבר ענין ומדבר מתנה כי בחי' מדבר הוא כמ"ש במדבר כו' בארץ אשר לא עבר בה איש ועיינו במה שכתוב בפרשת במדבר בענין "ומדבר מתנה". בחינת "מדבר" היא כפי שנאמר "במדבר" וכו', "בארץ אשר לא עבר בה איש"

אדמו"ר הזקן מפנה לדיונו בפרשת במדבר על "ומדבר מתנה" (במדבר כא, יח). ירמיהו מתאר את ה"מדבר" כ"ארץ אשר לא עבר בה איש" (ירמיהו ב, ו).

ולא ישב אדם שם¹⁰⁹ פ"י שאין האתעדל"ת [האתערותא דלתתא] של האדם מגעת שם כלל והיינו כי ענין אתעדל"ת [אתערותא דלתתא] הוא כמ"ש כמים הפנים¹¹⁰ כו'

"ולא ישב אדם שם". כלומר, אתערותא דלתתא של האדם אינה מגיעה לשם כלל. עניינה של אתערותא דלתתא הוא כפי שנאמר: "כמים הפנים" וכו':

המשך הפסוק, "ולא ישב אדם שם", פירושו שאתערותא דלתתא של האדם אינה מגיעה לאותה בחינה. בדרך כלל אתערותא דלתתא פועלת כהשתקפות: "כמים הפנים לפנים" (משלי כז, יט).

כן האתעדל"ת [האתערותא דלתתא] של לב האדם מעורר אתעדל"ע [אתערותא דלעילא] מבחי' אדם העליון משא"כ בבחי' כי לא אדם הוא¹¹¹ אין אתעדל"ת [אתערותא דלתתא] מגעת שם

כך אתערותא דלתתא שבלב האדם מעוררת אתערותא דלעילא מבחינת אדם העליון. אבל בבחינת "כי לא אדם הוא", אתערותא דלתתא אינה מגיעה לשם.

כשם שפנים משתקפות במים, כך התעוררות הלב של האדם מעוררת למעלה התעוררות מקבילה, מבחינת "אדם העליון" — המדות האלוניות כפי שהן מקבילות לצורת האדם. אך בחינת "כי לא אדם הוא" (שמואל א טו, כט) אינה משקפת דבר, ולכן שום אתערותא דלתתא אינה מגיעה אליה.

וזהו ולא ישב אדם שם כו' אלא שנמשך¹¹² אתעדל"ע [אתערותא דלעילא] מצד עצמו בבחי' מתנה והוא ענין המשכה שע"י עסק התורה שנאמר בה ומדבר מתנה¹¹³ כו' וזהו

וזהו "ולא ישב אדם שם" וכו'. אלא שאתערותא דלעילא נמשכת מצד עצמה, בבחינת מתנה. וזוהי ההמשכה שעל ידי העיסוק בתורה, שעליה נאמר "ומדבר מתנה" וכו'. וזהו

מאותה בחינה אתערותא דלעילא נמשכת מצד עצמה, כמתנה. זהו מה שלימוד התורה ממשיך, ולכן נאמר על התורה "ומדבר מתנה".

כי באור פניך נתת לנו¹¹⁴ תורת חיים (ועמ"ש בפ' ראה ע"פ אחרי¹¹⁵ ה' כו' תלכו בענין ובקולו תשמעו ובד"ה בשעה שהקדימו ישראל¹¹⁶ נעשה לנשמע גבי שבועות. ובאג"ה [ובאגרת הקודש] בסופו ד"ה דוד זמירות קרית להו)

"כי באור פניך נתת לנו תורת חיים". (ראו את שנכתב בפרשת ראה על הפסוק "אחרי הוי'... תלכו", בעניין "ובקולו תשמעו"; וכן במאמר הפותח "בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע", לחג השבועות; ובסוף Iggeres HaKodesh, במאמר הפותח "דוד, זמירות קרית להו").

כך אומרים בברכת "שים שלום": "כי באור פניך נתת לנו תורת חיים" — התורה ניתנת מ"פניו" של ה' עצמו. אדמו"ר הזקן מפנה לדיונים נוספים בפרשת ראה, במאמר לחג השבועות ובסוף Iggeres HaKodesh.

וזוהו אתה החילות להראות את עבדך כי משה קיבל תורה מסיני^{117, 118} ושם הוא אתה החילות אתעדל"ע [אתערותא דלעילא] לבד וע' בסד"צ [בספרא דצניעותא] (תרומה קע"ו א') (וברכות כאן אתה החילות כו' אתה התחלת לבוא אצלי כו')

וזוהו "אתה החילות להראות את עבדך": משה קיבל תורה מסיני, ושם נאמר "אתה החילות" — אתערותא דלעילא בלבד. ועיינו בספרא דצניעותא (תרומה קע"ו ע"א). (ובמדרש רבה כאן: "אתה החילות" וכו' — "אתה התחלת לבוא אצלי" וכו').

זהו פירוש "אתה החילות להראות את עבדך": משה קיבל את התורה בסיני (אבות א, א), בהתגלות שבאה כולה מלמעלה — אתערותא דלעילא בלבד. הטקסט מפנה גם לספרא דצניעותא ולמדרש על הפסוק, הדורש אותו במשמעות "אתה התחלת לבוא אצלי".

וגם לבח"י אתעדל"ת [אתערותא דלתתא] להיות אתעדל"ע [אתערותא דלעילא] צריך להיות תחלה אתעדל"ע [אתערותא דלעילא] שהוא בח"י ב"ק [בת קול] יוצאת מהר חורב^{119, 120} כו' הארה מלמעלה להיות הרהורי תשובה כו'.

וגם כדי שאתערותא דלתתא תביא לאתערותא דלעילא, צריכה להיות תחילה אתערותא דלעילא, והיא בחינת "בת קול יוצאת מהר חורב" וכו' — הארה מלמעלה, כדי שיהיו הרהורי תשובה וכו'.

גם כאשר אתערותא דלתתא היא המעוררת תגובה מלמעלה, היא עצמה צריכה תחילה להתעורר מכוח אתערותא דלעילא. זו בת הקול ש"יוצאת מהר חורב" בכל יום (אבות ו, ב) — הארה מלמעלה המעוררת הרהורי תשובה.

ועד"ז תקנו חכמים ברכות המצות עובר לעשייתן¹²¹ כי אשר קדשנו במצותיו פי' שע"י המצות שהם בח"י

ועל דרך זה תיקנו חכמים לברך על המצוות עובר לעשייתן, לפני קיומן. "אשר קדשנו במצותיו" פירושו שעל ידי המצוות, שהן בחינת

אותו עיקרון מסביר מדוע תיקנו חכמים לברך על כל מצווה לפני קיומה (פסחים ז ע"ב). "אשר קדשנו במצותיו" פירושו שהמצוות, שהן אתערותא דלתתא, ממשיכות קדושה למטה.

אתעדל"ת [אתערותא דלתתא] שנעשים בדב רים גשמים ציצית של צמר ותפילין של קלף סוכה לולב כו' נעשה אתעדל"ע [אתערותא דלעילא] והוא להיות שורה קדושה עליונה.

אתערותא דלתתא, הנעשית באמצעות דברים גשמיים — ציצית של צמר, תפילין של קלף, סוכה, לולב וכו' — באה אתערותא דלעילא, כלומר, קדושה עליונה שורה.

המצוות נעשות באמצעות דברים גשמיים: ציצית של צמר, תפילין של קלף, סוכה ולולב; ועל ידיהן שורה קדושה עליונה — אתערותא דלעילא שבאה בתגובה לאתערותא דלתתא.

אך כדי להיות קדשנו במצותיו וצונו¹²² להיות אתעדלית [אתערותא דלתתא] גורם ומעורר אתעדלית [אתערותא דלעילא] הוא עיי אתעדלית [אתערותא דלעילא] תחלה

אך כדי שיתקיים "קדשנו במצותיו וצונו", כך שאתערותא דלתתא תגרום ותעורר אתערותא דלעילא, הדבר נעשה על ידי אתערותא דלעילא תחילה,

אולם כדי שאתערותא דלתתא של המצווה תוכל לפעול כך, חייבת לבוא תחילה אתערותא דלעילא.

שהיא ההארה הבאה מלמעלה להיות באי [ברוך אתה ה'] אמ"ה [אלקיננו מלך העולם] שיהי [שיהיה] ברוך ונמשך בחי גילוי הוי למטה שעייז אשר קדשנו במצותיו וצונו.¹²³

שהיא ההארה הבאה מלמעלה, כדי שיהיה "ברוך אתה הוי" אלקינו מלך העולם" — שהגילוי של בחינת הוי יתברך ויימשך למטה, ועל ידי כך יתקיים "אשר קדשנו במצותיו וצונו".

אתערותא דלעילא הראשונה באה באמצעות הברכה עצמה, "ברוך אתה הוי": גילוי הוי נמשך למטה, וכך המצווה שבאה לאחר מכן יכולה לקדש אותנו.

13 ולכן תקנו הברכה קודם המצוה שעיי הברכה היא שנעשית ההמשכה להיות עשיית המצוה באתעדלית

[באתערותא דלתתא] גורם אתעדלית [אתערותא דלעילא] ועמ"ש בד"ה כיום השמע"צ [השמיני עצרת] בענין גדול תלמוד¹²⁴ שמביא לידי מעשה

לכן תיקנו את הברכה לפני המצווה: באמצעות הברכה מתבצעת ההמשכה, כך שקיום המצווה, שהוא אתערותא דלתתא, מעורר אתערותא דלעילא. ראו מה שנכתב במאמר המתחיל "כיום השמיני עצרת", בענין "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה".

זו הסיבה שהברכה נאמרת לפני המצווה: הברכה ממשיכה את האור מלמעלה, וכך המצווה, שהיא אתערותא דלתתא, מעוררת אתערותא דלעילא. אדמו"ר הזקן מפנה למאמרו לשמיני עצרת, העוסק במאמר חז"ל "גדול תלמוד שמביא לידי מעשה".

וזהו שביקש משה אעברה נא ואראה את הארץ¹²⁵ כו' כי ארץ העליונה הוא¹²⁶ כנסת ישראל שנק' ארץ חפץ¹²⁷ ורצה משה להמשיך בה בחי אתה החילות שהוא בחינת אתערותא דלעילא הנעשית שלא עיי אתעדלית [אתערותא דלתתא]:¹²⁸

וזהו פשר בקשתו של משה: "אעברה נא ואראה את הארץ" וגו'. הארץ העליונה היא כנסת ישראל, הנקראת "ארץ חפץ", ומשה רצה להמשיך לתוכה את בחינת "אתה החילות" — אתערותא דלעילא שמתחוללת שלא באמצעות אתערותא דלתתא.

כעת מתבאר בקשתו של משה: "אעברה נא ואראה את הארץ" (דברים ג, כה). ה"ארץ" העליונה היא כנסת ישראל, נשמת ישראל הכללית, הנקראת "ארץ חפץ" (מלאכי ג, יב); ומשה רצה להמשיך לתוכה את בחינת "אתה החילות" — אתערותא דלעילא שאינה זקוקה לאתערותא דלתתא.

קטע 6 • 14-16

ראייה, חן ומתנה חינם

14 ד והנה בחיי אתעדל"ע [אתערותא דלעילא] בבחי' זו לא תמשך למטה להיות בבחי' גילוי ממש בשכל והשגת המחשבה ממש כי לית מחשבה תפיסא כך כלל.

ד. והנה, אתערותא דלעילא של בחינה זו אינה נמשכת למטה כך שתתגלה ממש בשכל ובהשגה ממשית של המחשבה, שכן "אין מחשבה תופסת כך כלל".

כאן מתחיל החלק הרביעי. אתערותא דלעילא זו, שמקורה בעצמות ה', אינה יכולה להימשך אל תוך השכל באופן שאפשר יהיה להבין אותה, שכן, בלשון שהובאה קודם, "אין מחשבה תופסת כך כלל".

ואינו נתפס כ"א בבחי' ראייה והסתכלות הלב וכמ"ש עיניך יונים^{130, 129} דהיינו כשכניי [כשכנסת ישראל] היא בבחי' יונתי תמתי^{131, 132, 133} שאז היא במדרגה עליונה מא נעלה

אפשר לתפוס אותה רק בדרך של ראייה ומבט הלב, כפי שנאמר: "עיניך יונים"; כלומר, כאשר כנסת ישראל היא בבחינת "יונתי תמתי", היא נמצאת אז במדרגה נעלית מאוד,

אפשר לתפוס זאת רק כעין "ראייה" — מבט פנימי של הלב — ככתוב: "עיניך יונים" (שיר השירים א, טו). הדבר מתרחש כאשר כנסת ישראל נמצאת במדרגה הנעלית המכונה "יונתי תמתי" (שיר השירים ה, ב).

ואזי היא בבחי' עינים שהוא בחי' הסתכלות לבד שאין המשכה זו נתפסת בגילוי וההתלבשות בהמשכה כ"א הארה בעלמא כענין מ"ש ויצא כברק חצו¹³⁴

ואז היא בבחינת "עיניים", שהיא רק בחינת מבט; שהרי המשכה זו אינה נתפסת בגילוי ומתלבשת במחשבה, אלא היא הארה בלבד, בדומה למה שנאמר: "ויצא כברק חצו",

במדרגה זו היא בבחינת "עיניים": מבט בלבד, בלי לתפוס את הדבר במחשבה. מה שנמשך הוא הארה חולפת בלבד, בדומה לברק שבפסוק "ויצא כברק חצו" (זכריה ט, יד).

שהוא כעין ברק המבריק במוחו שהוא למעלה מכדי השגתו שאין כח השגת מוחו יכול להכיל.

כמו ברק המבריק במוחו של אדם, שהוא למעלה מיכולת ההשגה שלו, שכן כוח ההבנה של מוחו אינו יכול להכיל אותו.

הדבר דומה לברק שמבריק במוח: תובנה שמעבר למה שהמוח מסוגל לתפוס, וכוח ההבנה שלו אינו יכול להכיל אותה.

15 וע"כ אשתומם כשעה חדא^{135, 136} ולכן כתיב ואראה את הארץ שרצה משה להמשיך בחי' זו בבחי' ראייה ולכן "השתומם במשך שעה". משום כך נאמר: "ואראה את הארץ" — משה רצה להמשיך בה בחינה זו באופן של ראייה.

הארה כזו מותירה את השכל משתומם, כמתואר ב"השתומם במשך שעה" (דניאל ד, טז, המצוטט בתלמוד, חולין כא ע"א). משה ביקש "לראות" את הארץ, מפני שרצה להמשיך בה בחינה זו במדרגת הראייה.

ואנכה"ג [ואנשי כנסת הגדולה] שתקנו הברכות של המצות להמשיך בחי' אתעדל"ע [אתערותא דלעילא] הם הנקי חכמים עיני העדה^{137, 138} שהם מבחי' עיניך יונים להמשיך הארה מבחי' ראי' [ראיה] והסתכלות ואנשי כנסת הגדולה, שתיקנו את ברכות המצוות כדי להמשיך את בחינת אתערותא דלעילא, הם הנקראים "חכמים — עיני העדה". הם שייכים לבחינת "עיניך יונים", וממשיכים הארה מבחינת ראייה והסתכלות.

אנשי כנסת הגדולה, שתיקנו את ברכות המצוות כדי להמשיך את האתערותא דלעילא, הם החכמים הנקראים "עיני העדה" (ראו תענית כד ע"א). הם שייכים לבחינת "עיניך יונים", וממשיכים הארה מבחינת הראייה.

(ועמ"ש בד"ה לבכתני גבי באחד מעיניך¹³⁹ וע"פ לעשות הישר בעיני ה' וזהו אתה החילות להראות את עבדך דלפי פשוטו אינו מובן מהו לעבדך דייקא והרי גם לכל ישראל הראה הוא ית' כל האותות והמופתים ובמ"ת [ובמתן תורה] פכ"פ [פנים בפנים] דבר ה' עמכם כתיב

(ראו מה שנכתב במאמר הפותח במילים "לבכתני", בעניין "באחד מעיניך", וכן בעניין הפסוק "לעשות הישר בעיני ה'". וזהו "אתה החילות להראות את עבדך": לפי פשוטו לא מובן מדוע נאמר דווקא "את עבדך", והרי גם לכל ישראל הראה הוא ית' את כל האותות והמופתים, ועל מתן תורה נאמר: "פנים בפנים דיבר ה' עמכם").

בסוגריים מפנה אדמו"ר הזקן למאמרו על "לבכתני באחד מעיניך" (שיר השירים ד, ט). לאחר מכן הוא שואל מדוע נאמר "להראות את עבדך" דווקא על משה, בשעה שכל ישראל ראו את האותות והמופתים, ובסיני דיבר ה' עמם "פנים בפנים" (דברים ה, ד).

אלא כי פ"י להראות הוא כמ"ש וירא ראשית לו¹⁴⁰ שמשא זכה לבחי' ראייה הנ"ל שהיא הנמשכת מבחי' אתה החילות כו' כנ"ל וע"כ אעברה נא ואראה את הארץ להמשיך בה ג"כ בחי' ראייה זו כנ"ל)

אלא ש"להראות" פירושו כפי שנאמר: "וירא ראשית לו" — משה זכה לבחינת הראייה האמורה, הנמשכת מבחינת "אתה החילות" וגו', כנזכר לעיל. לכן ביקש: "אעברה נא ואראה את הארץ", כדי להמשיך גם בה בחינת ראייה זו, כנזכר לעיל).

"להראות" מתייחס לראייה המיוחדת שמשא זכה לה, ככתוב: "וירא ראשית לו" (דברים לג, כא). ראייה זו נמשכת מבחינת "אתה החילות" — האתערותא דלעילא — ומשה ביקש להמשיכה גם בארץ.

וכדי להמשיך בחינה זהו הקדים משה ואמר ואתחנן אל הוי' והענין כי הנה בשלמה¹⁴¹ כשבנה בהמ"ק [בית המקדש] כתיב אשר התחננתי לפני^{142, 143} הוי' וכאן כתיב אל הוי'.

כדי להמשיך בחינה זו הקדים משה ואמר: "ואתחנן אל הוי'". והענין הוא שכאשר שלמה בנה את בית המקדש נאמר: "אשר התחננתי לפני הוי'", ואילו כאן נאמר "אל הוי'".

כדי להמשיך בחינה זו פתח משה בבקשת חן: "ואתחנן". שלמה, כשבנה את בית המקדש, דיבר על תחינתו "לפני הוי'" (מלכים א ח, נט), ואילו משה התחנן "אל הוי'", וההבדל משמעותי.

והענין כי הנה כתיב ה' אל רחום וחנן¹⁴⁴ כו' וכתוב חנן ורחום^{145, 146} ה' אך הנה פי' הוי' אל רחום וחנן שמבחי' הוי' מקור כל ההתהוות¹⁴⁷ נמשכו המדות להיות חנן ורחום.

והענין הוא כך: נאמר "ה' אל רחום וחנן" וגו', וכן נאמר "חנן ורחום ה'". פירוש "ה' אל רחום וחנן" הוא שמבחינת הוי', מקור כל ההתהוות, נמשכות המדות להיות חנן ורחום.

בשני פסוקים סדר המילים שונה. ב"ה' אל רחום וחנן" (שמות לד, ו) הוי' מופיע תחילה: מבחינת הוי', מקור כל המציאות, נמשכות מדות החנינה והרחמים.

אבל חנן ורחום¹⁴⁸ ה' פי' שכדי להיות בחי' הוי' שהוא בחי' צמצום והתפשטות כו' כל זה הוא מחמת שהוא חנן ורחום כו' כמ"ש במ"א סד"ה שובה ישראל.^{149, 150}

אבל "חנן ורחום ה'" פירושו שכדי שתהיה בחינת הוי', שהיא בחינת צמצום והתפשטות וכו', כל זה הוא משום שהוא חנן ורחום וכו', כפי שמוסבר במקום אחר, בסוף המאמר הפותח במילים "שובה ישראל".

ב"חנן ורחום ה'" (תהילים קיא, ד; קמה, ח) החנינה קודמת: בחינת הוי' עצמה, הצמצום וההתפשטות שעל ידם נבראים העולמות, קיימת רק מפני שה' חנן ורחום. משה המשיך מן החנינה העליונה הזו.

16 וזהו ואתחנן אל הוי' שהמשכתי מבחי' חנן כדי להיות בחי' הוי'. וזהו שאמרו אין ואתחנן אלא מתנת חנם^{151, 152, 153} כו'.

וזהו "ואתחנן אל הוי'": המשכתי מבחינת "חנן", כדי שתהיה בחינת הוי'. וזהו שאמרו [חז"ל]: "אין ואתחנן אלא מתנת חנם" וכו'.

כעת מתבארת הבקשה "ואתחנן": משה המשיך מן הבחינה של "חנן", שהיא המקור של הוי' עצמו. כפי שמלמדים הספרי ורש"י, משמעות המילה "ואתחנן" היא בקשה למתנת חנם.

פִּי חֲנָם בְּלֹא מִצּוֹת^{154, 155} דִּהְיִינוּ שֶׁהַמְשִׁיךְ מִבְּחִי גְבוּהָ וְנִעְלָה מֵאֵד לְמַעְלָה מֵעֵלָה מִבְּחִי הַמִּצּוֹת שֶׁאֵין הַמִּצּוֹת מְגִיעוֹת שֶׁם (וְעַמִּי שֶׁעִי"פ וּבִשְׂבִיעִית יֵצֵא לְחַפְשֵׁי חֲנָם)^{156, 157}

פִּירוּשׁ "חֲנָם" — לֵלֵא מִצּוֹת: כְּלוּמָר, הוּא הַמְשִׁיךְ מִבְּחִינָה גְבוּהָ וְנִעְלִית מְאוּד, לְמַעְלָה מֵעֵלָה מִבְּחִינַת הַמִּצּוֹת, שֶׁהַמִּצּוֹת אֵינָן מְגִיעוֹת אֵלֶיהָ. (רְאוּ מָה שֶׁנִּכְתַּב עַל הַפֶּסוּק "וּבִשְׂבִיעִית יֵצֵא לְחַפְשֵׁי חֲנָם".)

"חֲנָם" פִּירוּשׁוֹ לֵלֵא מִצּוֹת: דָּבָר שֶׁאֵינוֹ נִרְכָּשׁ בְּאִמְצָעוֹת מַעֲשֵׂה כִלְשָׁה. מִשֶּׁהַמְשִׁיךְ מִבְּחִינָה גְבוּהָ הִרְבָּה מַעֲבֵר לְכָל מָה שֶׁהַמִּצּוֹת יִכּוּלוּ לְהִגִּיעַ אֵלָיו. אֲדַמּוּ"ר הִזְקֵן מִפְּנֵה לְהִסְבִּירוֹ עַל "בִּשְׂבִיעִית יֵצֵא לְחַפְשֵׁי חֲנָם" (שְׁמוֹת כ"א, ב), שֶׁבּוֹ גַם "חֲנָם" מִתְּפָרֵשׁ כִּי לֵלֵא מִצּוֹת.

שֶׁהוּא בְּחִי מִדְּרַגַּת וּמַעְלַת מְקוֹר אֹר הַתּוֹרָה וְשֶׁרֶשֶׁהָ לְעֵילָא שֶׁהוּא בְּחִי וּמִדְּרַגַּת מֹשֶׁה שֶׁנֶּאֱמַר [שְׁנֵאמַר] עָלִיו אֲנִכִּי עוֹמֵד בֵּין¹⁵⁸ ה' וּבִינֵיכֶם לְהַגִּיד לָכֶם אֵת דְּבַר ה' כִּי שֶׁהִי [שֶׁהִי] שֶׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ מִבְּחִי אֲנִכִּי מִי שֶׁאֲנִכִּי

זוּהִי בְּחִינַת הַמִּדְרַגָּה וְהַמַּעְלָה שֶׁל מְקוֹר אֹר הַתּוֹרָה וְשֶׁרֶשׁוֹ לְמַעְלָה, שֶׁהִיא בְּחִינַת וּמִדְרַגַּת מֹשֶׁה, שֶׁעָלִיו נֶאֱמַר: "אֲנִכִּי עוֹמֵד בֵּין הוּי וּבִינֵיכֶם לְהַגִּיד לָכֶם אֵת דְּבַר הוּי" וְכוּ'; שֶׁרֶשׁ נִשְׁמָתוֹ הִיא מִבְּחִינַת "אֲנִכִּי מִי שֶׁאֲנִכִּי".

בְּחִינָה זוֹ הִיא הַמְקוֹר וְהַשֹּׁרֶשׁ שֶׁל אֹר הַתּוֹרָה, וְהִיא גַם מִדְרַגְתּוֹ שֶׁל מֹשֶׁה עֲצֻמוֹ. הוּא יִכּוּל הִיא לֹאמֹר "אֲנִכִּי עוֹמֵד בֵּין הוּי וּבִינֵיכֶם" (דְּבָרִים ה, ה), מִשּׁוֹם שֶׁנִּשְׁמָתוֹ הִיטָה מוֹשְׁרֶשֶׁת בִּי אֲנִכִּי — "מִי שֶׁאֲנִכִּי", עֲצֻמוֹתוֹ שֶׁל ה'.

וְלִכֵּן הִיא בּוֹ כַח לְהַמְשִׁיךְ בְּחִי הוּי שֶׁהוּא בְּחִי אֶתְעִדְלִיעַ [אֶתְעִירוֹת דְּלֵעִילָא]¹⁵⁹ בְּעַת הַהִיא פִּי שִׁיחִי [שִׁיחִי] בְּחִי עֲלֵמָא דְּאֶתְכִסִּיָּא שֶׁהוּא נִקְיָ בְּשֵׁם הַהִיא לְהִיטָה בְּגִלּוּי בְּבְחִי עַת לְאֶהוּב

לִכֵּן הִיא בּוֹ כּוֹחַ לְהַמְשִׁיךְ אֶת בְּחִינַת הוּי, שֶׁהִיא בְּחִינַת אֶתְעִירוֹת דְּלֵעִילָא, "בְּעַת הַהִיא": כְּלוּמָר, שֶׁבְּחִינַת הָעוֹלָם הַנִּסְתָּר, הַנִּקְרָא בְּשֵׁם "הַהִיא", תִּהְיֶה בְּגִלּוּי בְּבְחִינַת "עַת לְאֶהוּב".

לִכֵּן יִכּוּל הִיא מֹשֶׁה לְהַמְשִׁיךְ אֶת הָאֶתְעִירוֹת דְּלֵעִילָא "בְּעַת הַהִיא" (דְּבָרִים ג, כג). "הַהִיא", מִלָּה הַמְצַבִּיעָה עַל דְּבַר שֶׁאֵינוֹ נֹכַח, הִיא כִּינּוּי לְעוֹלָם הַנִּסְתָּר; וּמִשֶּׁהָ בִּיקֵשׁ לְגַלּוֹתוֹ, בְּבְחִינַת "עַת לְאֶהוּב", כִּפִּי שֶׁהַמִּלָּה "עַת" הִתְפָּרְשָׁה לְעֵיל.

(וְהוּא עִי"ד מִי"ש בְּזוּהַר פִּי שֶׁלַח) (דָּף קַע"ז א') בְּפִי יוֹם הַהוּא כִּי דֹאחִיד סִיפָא בְּשִׁירוֹתָא וְעִי מִזֶּה גִי"כ בְּפִרְדָּס.

(זוּהַר עַל דֶּרֶךְ מָה שֶׁנִּכְתַּב בְּזוּהַר, פֶּרֶשֶׁת שֶׁלַח) (דָּף קַע"ז ע"א), בְּפִירוּשׁ "יוֹם הַהוּא" וְכוּ', שֶׁהוּא מַחְבֵּר אֶת הַסּוּף לְהַתְחַלָּה. רְאוּ עַל כֵּךְ גַּם בְּפִרְדָּס.

אֲדַמּוּ"ר הִזְקֵן מִשּׁוּם זֹאת לְפִירוּשׁ הַזֶּה לְ"יוֹם הַהוּא", כִּמְחַבֵּר אֶת הַסּוּף לְהַתְחַלָּה. הוּא מִפְּנֵה אֶת הַקּוֹרָא גַם לְפִרְדָּס.

והיינו לפי שאתה החילות שכבר התחלת להיות אתעדל"ע [אתערותא דלעילא] לבד. והנה אז לא נתקיימה בקשה זו שיהי' [שיהיה] אתעדל"ע [אתערותא דלעילא] לבדה בבחי' גילוי

וזהו משום "אתה החילות": כבר התחלת, שתהיה אתערותא דלעילא לבדה. אולם אז לא התקיימה בקשה זו — שהאתערותא דלעילא לבדה תהיה בגילוי;

בקשתו של משה נשענה על "אתה החילות": במתן תורה כבר החל ה' באתערותא דלעילא לבדה. אך בקשתו, שהאתערותא דלעילא הזאת תתגלה בפני עצמה, לא נענתה אז.

אלא אתעדל"ע [אתערותא דלעילא] להיות אתערותא דלתא שעל ידי גילוי אתערותא דלתא זו יהי' [יהיה] גילוי אתערותא דלעילא.

אלא אתערותא דלעילא שתביא לאתערותא דלתא, כדי שעל ידי גילוי אתערותא דלתא זו תתגלה האתערותא דלעילא.

במקום זאת ניתנה אתערותא דלעילא שתעורר אתערותא דלתא, כך שעל ידי גילוי האתערותא דלתא תתגלה האתערותא דלעילא.

וזו היתה מדריגת יהושע וכל ישראל שנכנסו לארץ וקיימו מצות באתעדל"ע [באתערותא דלתא] וכן עד"ז הברכות של המצות שהם בחי' אתערותא דלעילא לאתעדל"ע [לאתערותא דלתא].

וזו הייתה מדרגתם של יהושע ושל כל ישראל, שנכנסו לארץ וקיימו את המצוות מתוך אתערותא דלתא. ועל דרך זו גם הברכות על המצוות, שהן בחינת אתערותא דלעילא לצורך אתערותא דלתא.

זו הייתה מדרגתם של יהושע והעם שנכנסו לארץ: הם קיימו את המצוות, שהן אתערותא דלתא. הברכות על המצוות פועלות באותו אופן: אתערותא דלעילא המאפשרת את האתערותא דלתא.

אבל לעתיד לבא כתיב כי עין בעין יראו^{160, 161, 162} וגוי (ועי' בפ' נשא קל"ז ע"א¹⁶³ ק"ל ע"א):¹⁶⁴

אבל על העתיד לבוא נאמר: "כי עין בעין יראו" וגוי (וראו פרשת נשא, קל"ז ע"א, ק"ל ע"א).

אבל לעתיד לבוא "יראו עין בעין" (ישעיהו נ"ב, ח'): ההתעוררות מלמעלה תיראה במישרין — זהו ה"מראה" שמשה ביקש. אדמו"ר הזקן מפנה לזוהר על פרשת נשא.

בעבודה

אל תסתפק בידיעה שכלית שהי ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין; הפנם את הדברים עד שיגיעו אל הנשמה ויעוררו אותה, כפי שמבקשת תפילת ברוך שאמר, הנאמרת לפני פסוקי דזמרה. בתפילה צעק מן הלב: תחילה הכנע את התשוקה לענייני העולם, ואחר כך הפנה את האש שבה אל ה'. ולמד כל חלקי תורה, גם עניינים שאין להם נגיעה מעשית, שכן באמצעות עצם דברי התורה האדם ממשיך את עצמותו של ה' כמתנה חינוך, שאין שום מאמץ שלו עצמו יכול להגיע אליה.

שאלות לשיחה

1. מדוע הידיעה שהי ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין עדיין אינה "גילוי", ומה מלמד הגנב בפתח המנהרה על ידיעה כזאת?
2. במה שונה בריאה יש מאין מהשתלשלות של סיבה ומסובב, ומדוע העולמות אינם יכולים לבוא מהי באמצעות השתלשלות זו?
3. מדוע לימוד תורה, גם של עניינים שאין להם נגיעה מעשית, ממשיך את מה שהתפילה והמצוות אינן יכולות להמשיך?
4. אם המצוות הן אתערותא דלתתא, מדוע צריכה לבוא לפנייהן ברכה, שהיא אתערותא דלעילא?
5. מה ביקש משה כשהתחנן "להוי" ולא "לפני הוי", ומדוע בקשתו נשארה לעתיד לבוא?

הערות

פסקה 1

1 ואתחנן

הנחת המאמר בכתב ידו של אדמו"ר האמצעי נדפסה שם, בכרך המאמרים של אדמו"ר הזקן מתקס"ד.

הערת קה"ת

הנחת כ"ק אדמו"ר האמצעי בסה"מ תקס"ד ע' קצו. מאמר זה בשינויים ותוס' הגהות וביאורים באוה"ת ואתחנן ע' מה ואילך. שם ע' קיג הגהה נוספת לסוף הביאור.

2 ואתחנן אל ה' גו' אתה החילות

המילים כאן מצטטות את Deuteronomy 3:23. הקטע מופיע למטה.

Deuteronomy 3:23 דברים ג':כ"ג

וְאֶתְחַנֵּן אֶל־ה' בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר:

:And I besought the L-RD at that time, saying

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ג', כג-כד.

3 ואתחנן אל ה' וגו' אתה החילות

משה מתחנן שיותר לו לעבור את הירדן: "אתה החילות להראות את עבדך את גדלך ואת ירך החזקה". המאמר כולו מבאר את המילה "החילות" ואת התחינה "ואתחנן".

Deuteronomy 3:23-24 דברים ג':כ"ג-כ"ד

וְאֶתְחַנֵּן אֶל־ה' בְּעַת הַהוּא לֵאמֹר: אֲדֹנָי ה' אַתָּה הַחִלּוֹת לְהַרְאוֹת אֶת־עַבְדְּךָ אֶת־גְּדֻלָּתְךָ וְאֶת־יָדְךָ הַחֲזָקָה אֲשֶׁר מִיָּאֵל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ אֲשֶׁר־יָצַעְתָּ כְּמַעֲשֶׂיךָ וְכִגְבוּרָתְךָ:

And I besought the L-RD at that time, saying: 'O L-rd GOD, Thou hast begun to show Thy servant Thy greatness, and Thy strong hand; for what god is there in heaven or on earth, that can do according to Thy works, and according to Thy mighty acts

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

4 עד שלא נבה"ע הי' הוא ושמו

ההערה מפנה לשם להרחבה נוספת על המאמר שלפני הבריאה היה הוא ושמו בלבד.

הערת קה"ת

פדר"א פ"ג. וראה סה"מ באתי לגני ע' ר. והנסמן במאמרי אדה"ז — פרשיות לע' תקעב.

5 עד שלא נבה"ע הי' הוא ושמו בלבד

לפני שנבאר העולם היו רק הקדוש ברוך הוא ושמו הגדול. אדמו"ר הזקן שואל מה משמעותו של "שם" לפני שהיה מי שיקרא לו בשם זה.

Pirkei DeRabbi Eliezer 3:2 פרקי דרבי אליעזר ג':ב'

עַד שֶׁלֹּא נִבְרָא הָעוֹלָם, הָיָה הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא וּשְׁמוֹ הַגָּדוֹל בְּלִבְדּוֹ, וְעַל־כֵּן מִתְחַשְּׁבָה לְבְרָא אֶת הָעוֹלָם, וְהָיָה מִתְחַרֵּט אֶת הָעוֹלָם לְפָנָיו וְלֹא הָיָה עוֹמֵד. מִשְׁלוֹ מִשָּׁל, לָמָּה הִדְבַּר דּוּמָה? לְמַלְךָ שֶׁהוּא רוֹצֵה לְבָנוֹת פְּלִטָּיִם שְׁלוֹ, אִם אֵינוֹ מִתְחַרֵּט בְּאֶרֶץ יְסוּדוֹתָיו וּמוֹבָאָיו וּמוֹצָאָיו, אֵינוֹ

מִתְחַיֵּל לְבָנוֹת, כִּךְ הַקָּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא הִתְחַרֵּט לְפָנָיו אֶת הָעוֹלָם וְלֹא הָיָה עוֹמֵד עַד שֶׁבְּרָא אֶת הַתְּשׁוּבָה.

Before the world was created, the Holy One, blessed be He, with His Name alone existed, and the thought arose in Him to create the world. He began to trace (the foundations of) the world before Himself, but it would not stand. They told a parable, To what is the matter like? To a king who wishes to build a palace for himself. If he had not traced in the earth its foundations, its exits and its entrances, he does not begin ... to build. Likewise the Holy One, blessed be

Pirke DeRabbi Eliezer, Sefaria Vocalized Edition (Public Domain) • Pirke de Rabbi Eliezer, trans. Rabbi Gerald Friedlander, London, 1916 (Public Domain)

6 ראה לעיל בהערות מכ"ק אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע שכותב על מאמר זה

הרבי הרש"ב כותב על מאמר זה שהוא "מוגה" בידי "רבנו ז"ל".

הערת קה"ת

"מוגה מרבינו נ"ע". וכ"ה באוה"ת על מארז"ל וענינים ריש ע' קכח. ד"ה זה במאמרי אדה"א ע' קכ ובמאמרי אדה"א הנחות תקע"ז ע' רסא מיוסדים על מאמר זה. בד"ה ואתחנן מבאר שהתפלה היא אתעדל"ת לעורר אתעדל"ע, והתורה היא אתעדל"ע מצד עצמה מלמעל"מט, וע"ז ביקש משה ואתחנן שיכניס הוא את ישראל לארץ ואזי היה ממשיך בכנסיי הבחי' הזו דההמשכה מלמעל"מט שע"י התורה וע"י שראה הארץ מרחוק המשיך בחי' זו עכ"פ ביחודי סגולה שתורתם אומנתם — אוה"ת ויקרא כרך א ע' רנד. וראה גם סה"מ תרכ"ז ע' רסז. בד"ה ואתחנן דתקס"ג שלא נדפס בלקו"ת [סה"מ תקס"ג ע' תרסז] המשל בזה"ל שיחודם וקירובם זה עם זה הוא בשני אופנים אם שהתחתון יעלה למעלה אם שהעליון ירד למטה כו' ההפרש בין תפלה ובין תורה כו', יעו"ש. הובא באוה"ת [מקץ] (שמו רע"ב), יעו"ש. ועל"ק תקעו הב' רפ"ג — המשל רק. ובד"ה ושמותי כדכד האי פ"ד הב' סופ"ג. ובתו"א וישב סד"ה ונתתי לך מהלכים. וע"ל פ' בהר ד"ה את שבתתי פ"ד (מב, סע"ג) כורע בברוך זוקף בשם. ועל"ק ב"י שובה ישראל האי (סה, ד). [כ].

פסקה 2

7 כי הנה ירידות

הקטע הזה, על ירידת המדרגות לצורך עלייה, מצוטט שם.

הערת קה"ת

מובא באוה"ת דברים כרך ה ע' איתתקצא.

8 לאתהפכא חשוכא לנהורא

הזהר שואל: "מי מכם הופך חושך לאור וטועם מרירות כמתיקות?" אדמו"ר הזקן מציב זאת כתכלית ירידת המדרגות ובריאת האדם.

Zohar I, 4a זח"א ד, א

הערת קה"ת

ראה זח"א ד, א.

9 נר הוי' נשמת אדם

"נר של הוי' הוא נשמת האדם, החופשת בכל חדרי הפנים." כאן הנשמה

היא הנר שה' הציב בעולם הזה כדי להאיר את חשכתו.

Proverbs 20:27 משלי כ':כ"ז

נר ה' נשמת אדם חפש כל־תְּדִיר־בָּטָן:

The spirit of man is the lamp of the L-RD, searching all the inward parts

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

10 הערת קה"ת מפנה Daniel 2:22 למילים האלה.

Daniel 2:22 דניאל ב':כ"ב

הוא גִּלָּא עֲמִיקָתָא וּמִסְתָּרָתָא יָדַע מַה בְּחִשּׁוֹכָא וְנִהוֹרָא עִמָּה שְׂרָא:

He revealeth the deep and secret things; He knoweth what is in the darkness, And the light dwelleth with Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

פסוקה 3

11 והיה ברכה

הבטחת ה' לאברהם: "והיה ברכה". אדמו"ר הזקן מפרש את "ברכה" כהמשכת אלקות אל תוך העולם.

Genesis 12:2 בראשית י"ב:ב'

וְאֶעֱשֶׂה לְגוֹי גָדוֹל וְאֶבְרַכְךָ וְאֶגְדָּלְךָ שְׁמִי וְהָיָה בְּרַכָּה:

And I will make of thee a great nation, and I will bless thee, and make thy name great; and be thou a blessing

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

12 ברכה בקרב הארץ

ישעיהו מתנבא על ישראל שיהיו "ברכה בקרב הארץ". תפקידם של ישראל הוא להמשיך ברכה, גילוי אלקי, אל הארץ עצמה.

Isaiah 19:24 ישעיהו י"ט:כ"ד

בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה יִשְׂרָאֵל שְׁלִישִׁיָּה לְמִצְרַיִם וּלְאַשּׁוּר בְּרַכָּה בְּקֶרֶב הָאָרֶץ:

In that day shall Israel be the third with Egypt and with Assyria, a blessing in the midst of the earth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י יט, כד.

13 כי הם זרע ברך ה'

כל הרואים אותם יכירו "כי הם זרע ברך הוי". מאחר ש"לברך" פירושו להמשיך למטה, ישראל הם הזרע שדרכו נמשך ומתגלה שם הוי.

Isaiah 61:9 ישעיהו ס"א:ט'

וְנוֹדַע בְּגוֹיִם זִרְעָם וְצִאֲצִיאָהֶם בְּתוֹךְ הָעַמִּים כְּלִירְאֵיהֶם יִכְירוּם כִּי הֵם זִרְע בְּרַךְ ה'

And their seed shall be known among the nations, And their offspring among the peoples; All that see them shall acknowledge them, That they are the seed which the L-RD hath blessed

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י סא, ט.

14 המברך

המשנה דנה במי ש"מברך" גפן, כלומר מכופף אותה אל תוך האדמה כדי שתשתרש שם. ממשמעות זו של השורש לומד אדמו"ר הזקן שברכה

פירושה המשכה למטה.

Mishnah Kilayim 7:1 משנה כלאים ז':א'

המברך את הגפן בארץ, אם אין עפר על גבה שלשה טפחים, לא יביא זרע עליה, אפלו הבריכה בדלעת או בסילון. הבריכה בסלע, אף על פי שאין עפר על גבה אלא שלש אצבעות, מתר להביא זרע עליה. הארכבה שבגפן, אין מודדו לה אלא מן העקר השני:

If one has bent a vine into the ground [and then brought it back up elsewhere], then if there is not soil over it to the height of three handbreadths, he may not sow seed above it, even if he bent [and conducted it underground] through a gourd or through a pipe. If he bent it [and conducted] it through rocky soil, then even if there is not soil over it only to the height of three fingerbreadths, it is permitted to sow ... seed above it. As for a knee-like

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

15 המברך והמרכיב

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

כלאים רפ"ו.

16 ברוך ה' מן העולם ועד העולם

"ברוך הוי" אלקי ישראל מן העולם ועד העולם". אדמו"ר הזקן מפרש זאת כהמשכת אלקות מהעולם הנסתר אל העולם הנגלה.

Psalms 106:48 תהילים ק"ו:מ"ח

בְּרוּךְ הוּא אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל מִן־הָעוֹלָם וְעַד הָעוֹלָם וְאָמֵר כָּל־הָעָם אָמֵן הַלְלוּ־יָהּ:

Blessed be the L-RD, the G-d of Israel, from everlasting even to everlasting, and let all the people say: 'Amen.' Hallelujah

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קו, מח.

17 מקרב איש ולב עמוק

הפסוק מדבר על "קרב איש ולב עמוק". כאן הוא מתאר את העומק שממנו צריכה לבוא ההתעוררות.

Psalms 64:7 תהילים ס"ד:ז'

יַחְפְּשׁוּ־עוֹלֹת תִּמְנוּ חֶפֶשׁ מְחַפֵּשׁ וְקָרַב אִישׁ לִב עֲמֻק:

They search out iniquities, they have accomplished a diligent search; even in the inward thought of every one, and the deep heart

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

18 כלתה נפשי לה'

"נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות הוי". כאן מתואר כיסופה של הנשמה לצאת מן הגוף ולהידבק בה'.

Psalms 84:3 תהילים פ"ד:ג'

נִכְסְפָה וְגַם־כָּלְתָה נַפְשִׁי לְחִצְרוֹת הוּא לְבִי וּבִשְׂרִי יִרְנְנוּ אֶל־אֱלֹהֵי:

My soul yearneth, yea, even pineth for the courts of the L-RD; my heart and my flesh sing for joy unto the living G-d

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים פד, ג.

19 הערת קה"ת מפנה לZechariah 2:14 למילים האלה.

Zechariah 2:14 זכריה ב':י"ד

רְנִי וְשִׂמְחִי בַּת־צִיּוֹן כִּי הִנְנִי־בָא וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכְךָ נָא־ה'

Sing and rejoice, O daughter of Zion; for, lo, I come, and I' will dwell in the midst of thee, saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

20 בדי"ה רני ושמחי הראשון

במקום המצוין אדמו"ר הזקן מכבד את אותיות שם הוי"ו: הוי"ו היא הצמזום שבלעדיו לא היה דבר יכול להתהוות; הה"א הראשונה היא המחשבה, והה"א השנייה היא הדיבור, מקורם של העולמות, המלאכים והנשמות. זהו האור שהנשמה, שהיא "נר הוי"ו", ממשיכה.

הערת קה"ת

תו"א לו, ב.

21 ולא די בהתבוננות במחשבתו בלבד

ההערה מפנה את הלומד לשם לדיון ממושך בעניין: מדוע אין די בהתבוננות במחשבה בלבד בכך שהי' ממלא כל עלמין וסובב כל עלמין.

הערת קה"ת

ראה בארוכה בהמשך בששה"ק תער"ב ח"ג ע' א'ת ואילך.

22 לית אתר פנוי מיני

קטע בלקוטים לויקרא שההערה מציינת כמקום נוסף בעניין "לית אתר פנוי מיניה".

הערת קה"ת

ת"ו תנ"ז. תע"ק כב, ב. וראה לעיל הוספות לויקרא נ, ב.

23 לית אתר פנוי מיניה

בתיקוני זוהר (תיקון נו) נאמר ש"לית אתר פנוי מיניה". אדמו"ר הזקן אומר שידיעה זו במחשבה בלבד עדיין אינה גילוי.

Tikkunei Zohar 91b:6 תיקוני זוהר צ"א ב:ו'

... בְּכָל סְפִירָתוֹ, וּבְכָל כְּרִסְיוֹ, וּבְכָל מְלָאכֵינוּ, וּבְכָל אֶבֶר וְאָבֶר דְּבֵר נֶשׁ, דְּלִית אֲתֵר פְּנוּי מִנִּיהָ לֹא בְּעֶלְאִין וְלֹא בְּתַתְּאִין, יְהוּ"ה לֹא אֲתֵקְרִי בְּיַחְוָדָא דְּאַרְבַּע אֲתוּוֹן אֶלָּא בְּעֵלְוֹת דְּמִיחָד לִוְן, וּבְגִין דְּאִיהוּ מִיחָד

Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain)

24 לית אתר פנוי מיניה

אותו ביטוי מופיע שוב בתיקון 70, כפי שמצוין בהערת קה"ת.

Tikkunei Zohar 122b:5 תיקוני זוהר קכ"ב ב:ה'

וּבְכָל אֶבֶר וְאָבֶר אִיהוּ יְהוּ"ה, וְאִיהוּ שְׁעוּרָא דְּכָל אֶבֶר וְאָבֶר, בְּגִבְהָא בְּאֶרְבָּא עֵילָא וְתַתָּא, וְלֹאֲרַב עֶסְרִין, וְאִיהוּ בִּין כָּל אֶבֶר וְאָבֶר, לִית אֲתֵר פְּנוּי מִנִּיהָ, כְּנִשְׁמָתָא דְּאִשְׁתַּכַּח בְּכָל אֶבֶר וְאָבֶר דְּגוּפָא, וְאִית אֶבֶר עֲלֵאָה דְּאֲתֵקְרִי יְהוּ"ה עַל שְׁמִיהָ, דְּשִׁלְטֻנְתִּיהָ בְּאֲתֵר יְדִיעָא, הָדָא הוּא דְּכַתִּיב (זכריה יד ט) וְהָיָה יְהוּ"ה לְמֶלֶךְ עַל כָּל הָאָרֶץ.

Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain)

25 גנבא אפום מחתרתא

ההערה מפנה למאמר "ציון במשפט תפדה", המופיע קודם בלקוטי תורה על דברים, בעניין מאמר חז"ל על הגנב, ולמקורות המובאים שם.

Berakhot 63a ברכות ס"ג א

הערת קה"ת

ברכות סג, א ע"פ גי' ע"י. וע"ל בדי"ה ציון במשפט. וש"נ [כ].

26 רוחו ונשמתו אליו יאסוף

אליהוא אומר שאילו ה' היה משים את לבו לכך, "הוא היה אוסף אליו את רוחו ואת נשמתו". כאן המילים מתארות את הנשמה, שהתעוררה על ידי ידיעה אמיתית של ה', נאספת בחזרה אל מקורה.

Job 34:14 איוב ל"ד:י"ד

אִם־יָשִׁים אֱלֹהִי לְבוֹ רֹחוֹ וְנִשְׁמָתוֹ אֲלֵיו יֵאָסֵף:

If He set His heart upon man, If He gather unto Himself his spirit and his breath

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב לד, יד.

27 שהדעת... והרגשה

לקראת סוף הפרק אדמו"ר הזקן כותב: "כידוע, דעת הוא לשון הרגשה בנפש", ושדעת כוללת חסד וגבורה. הפרק עצמו מלמד דרך הקרובה לכל אדם לעורר את האהבה הטמונה בלב.

Tanya, Likkutei Amarim 46:11 תניא, חלק ראשון; ליקוטי אמרים מ"ו:י"א

... כְּלוּמַר שְׁאֵף עַל פִּי שְׂאֵנִי כְּכֹהֵמָה בְּהִיּוּתִי עִמָּךְ, וְלֹא אֲדַע וְלֹא אֶרְגִּישׁ בְּנִפְשִׁי יְחִיד זֶה – שֶׁתְּפוּל עֲלֶיךָ אֵימָתָה וְנִפְחָד תִּחְלָה, וְאַחֵר כִּךָּ אֶהְיֶה רַבָּה בְּתַעֲנוּגִים אוֹ כְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ, כְּמֵדֶת הַצְּדִיקִים שֶׁנִּזְדַּכְּךָ חוּמְרָם; וְכִנּוּדָע, שֶׁדַּעַת הוּא לְשׁוֹן הַרְגָּשָׁה בְּנִפְשׁ, וְהוּא כּוֹלֵל חֶסֶד וְגִבּוּרָה – אֲף־עַל־פִּיכֹן, "אֲנִי תְּמִיד עִמָּךְ", כִּי אֵין הַחוּמָר מוֹנֵעַ יְחִיד הַנֶּפֶשׁ בְּאִוְר־אֵין סוּף בְּרוּךְ־הוּא הַמְּמַלֵּא כָּל עֲלָמִין, וְכִמּוֹ שֶׁכְּתוּב: "גַּם חוֹשֶׁךְ לֹא יִחְשֹׁךְ מִפְּנֶיךָ".

Kehot Publication Society (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ראה תניא ספמ"ו. הנסמך במאמרי אדה"ו — פרשיות לעי' תרא. במאמרי אדה"א הנחות תקע"ז ע' רנו "דעת הוא לשון הרגשה והוא החוש (הנק' בל"א דערהער כו)". וראה גם לקמן ד, א.

28 ב' חקת ע"פ ויקחו אליך

שם נדרש "ויקחו אליך פרה אדומה" בהדגשת המילים "אליך": האדם מוציא את עצמו מדרכי מצרים ומגיע למדרגת משה, שהיא דעת.

הערת קה"ת

לעיל חקת סא, ב.

29 ובפ' ואלה המשפטים

הטקסט עצמו מפנה בעניין זה למאמר "ואלה המשפטים" שבתורה אור, פרשת משפטים.

הערת קה"ת

תו"א פ' משפטים.

30 כי הוא אמר ויהי

"כי הוא אמר ויהי, הוא ציווה ויעמוד". העולם מתקיים רק מכוח דברו של ה'.

Psalms 33:9 תהילים ל"ג:ט'

כִּי הוּא אָמַר וַיְהִי הוּא־צִוָּה וַיַּעֲמֵד:

For He spoke, and it was; He commanded, and it stood

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים לג, ט.

31 ובמאמר אי נבה"ע

הזוהר מלמד שכאשר עלה במחשבתו של ה' לברוא את עולמו, כל העולמות עלו במחשבה אחת ונבראו על ידה, כולם ברגע אחד. הערת קה"ת מפנה כאן לעניין "במאמר אחד נברא העולם".

Zohar II, 20a זח"ב כ, א

הערת קה"ת

ראה זח"ב כ, א.

פסקה 4

32 כנגד י"ג תקוני דיקנא

אור התורה מבאר שם קושי (צריך עיון) המתעורר בנקודה זו, שבה שלוש עשרה אמירות "ברוך" מקבילות לשלושה עשר תיקוני דיקנא.

הערת קה"ת

באוה"ת פי' ואתחנן ע' מזו מבאר צ"ע שיש כאן.

33 הפסוק על הציצית: "והיה לכם לציצית, וראיתם אותו וזכרתם את כל מצוות הוי"ו". אדמו"ר הזקן מפנה להסברו על פסוק זה במקום אחר.

Numbers 15:39 במדבר ט"ו:ל"ט

וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת ה' וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תִתּוּרֻּם אַחֲרָיָה לְכַבֵּכֶם וְאַחֲרָיָה עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אֵתָם זֵנִים אַחֲרֵיהֶם:

And it shall be unto you for a fringe, that ye may look upon it, and remember all the commandments of the L-RD, and do them; and that ye go not about after your own heart and your own eyes, after which ye use to go astray

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

34 והי"ג הוא הכולל כל ההמשכות

שם מסביר הצמח צדק שהשלוש עשרה, הכוללת את כל ההמשכות, היא בחינת "מול נוצר חסד".

הערת קה"ת

ראה אוה"ת נ"ך כרך ב ע' תשע שזהו ענין מול נוצר חסד ע"ש.

פסקה 5

35 וביאור ענין

חלק מן הקטע מצוטט שם.

הערת קה"ת

חלק מסע"י זה מובא בסה"מ תרל"ה כרך א ע' סא ואילך. וראה סה"מ תרע"ה ע' קמז ואילך.

36 ובטובו מחדש בכי"ת

שם מסביר אדמו"ר הזקן את הברכה "אדון הנפלאות, המחדש בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית": מראשית ההשתלשלות ועד לסופן של כל הבריות, הכול מתחדש בכל יום מאין ליש. חידוש זה נעשה באמצעות האור הממלא כל עלמין, שיוור מעילה לעילה עד שהוא נעשה גשמי; והוא "בטובו" — במידת הטוב והרחמים שלו.

הערת קה"ת

ברכת יוצר. ראה תו"א סג, א.

37 כי יש בחי' שנק' דרך סדר השתלשלות . . והחכמה מאין תמצא

הקטע הזה, מן המילים "יש בחינה שנקראת סדר ההשתלשלות" ועד "חכמה נמצאת מאין", מצוטט שם בקיצור, והצמח צדק מציין שם שהמאמר הזה "מוגה מכ"ק אדמו"ר ז"ל".

הערת קה"ת

מובא בקיצור באוה"ת — ענינים ע' קכו ומציין שם כ"ק אדמו"ר הצ"צ שמאמר זה "מוגה מרבינו ז"ל". וראה בהנסמן לעיל לתחילת המאמר.

38 כי לא מחשבותי מחשבותיכם

"כי לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי". אדמו"ר הזקן מסיק מכך שגם למעלה יש "מחשבה", אף שהיא שונה לחלוטין משלנו.

Isaiah 55:8 ישעיהו נ"ה:ח'

פ' לא מחשבותי מחשבותיכם ולא דרכיכם דרכי נאם ה'

For My thoughts are not your thoughts, Neither are your ways My ways, saith the L-RD

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י נה, ח. נתבאר לקמן שה"ש יז, ג ואילך.

39 בדבר ה' שמים נעשו

"בדבר הוי' שמים נעשו, וברוח פיו כל צבאם". הדיבור האלוקי מביא את העולמות לידי קיום.

Psalms 33:6 תהילים ל"ג:ו'

בְּדִבְרֵי ה' שָׁמַיִם נַעֲשׂוּ וּבְרוּחַ פִּי כָל־צִבְאוֹם:

By the word of the L-RD were the heavens made; And all the host of them by the breath of His mouth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים לג, ו.

40 וכמ"ש בזהר

קטע בלקוטי תורה, פרשת בלק, שהערה מציינת לצד תיקוני זוהר, על ריבוי המדרגות הנקראות "מחשבה".

Tikkunei Zohar, Tikkun 69 תקוני' תיקון סט

הערת קה"ת

ע' ת"ז ד' זיטאמיר (תי"ט דמ"א, ב) כמה מחשבין אינון. [וע"ל] בלק (סט, ב [ג]). [כ]. ראה ת"ז ת"י סט (דף קטו, א).

41 דא מוחא לדא

קטע בלקוטי תורה, פרשת שלח, שהערה מציינת בענין "דא מוחא לדא".

הערת קה"ת

זח"א (כ, א). זח"ב (קמ, ב). הובא בפרדס שי' ערכי הכנויים פ"ג ערך מוח. וע' בפי' שלח (ני ד). [כ].

42 דא מוחא לדא

הזוהר מתאר את כל המדרגות, מהנקודה העליונה ועד קצה כל המדרגות, כמוה בתוך מוח, זה בתוך זה. כל מדרגה עליונה היא הליכה הפנימית של המדרגה שמתחתיה.

Zohar, Bereshit 9:106-10:117 ספר הזוהר, בראשית ט':ק"ו-י':ק"יז

from the first mystic point up to the furthest removed of all the stages. They are all coverings one to another, brain within brain and spirit within spirit, so that one is a shell to another.

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

43 דא מוחא לדא

קטע נוסף המובא בהערת קה"ת, העוסק במוח המונח בתוך הקליפה: השכבות הפנימיות והחיצוניות של כל מדרגה.
Zohar, Terumah 26:261-28:270 ספר הזהר, תרומה כ"ו:רס"א-כ"ח:ע"ר

44 דא מוחא לדא

הפרס מצטט את הביטוי הזה במילון המונחים הקבליים שלו (שער ערכי הכינויים), בערך "מוח", כפי שמצוין בהערת קה"ת.
Pardes Rimmonim 23:13 פרס רמנים כ"ג:י"ג

פסוקה 6

45 בתי גוואי ובתי בראי

כששאלו אם יש עצבות לפני הקדוש ברוך הוא, הגמרא משיבה שב"חדריו הפנימיים" יש, ואילו ב"חדריו החיצוניים" יש עוז ושמחה. אדמו"ר הזקן משתמש בצמד הזה כדי לתאר את הפנימיות והחיצוניות של כל מדרגה.

Chagigah 5b:12 חגיגה ה' ב:י"ב

ובבתי בראי לא? וקא כתיב: "וַיִּקְרָא אֲדֹנָי ה' צְבָאוֹת בַּיּוֹם הַהוּא לִבְכִי וּלְמִסְפָּד וּלְקִרְחָה וּלְחָגוֹר שָׁקִי! שְׂאֵנִי חֲרֹפֶן בֵּית הַמִּקְדָּשׁ, דֹּאֲפִילוּ מְלָאכֵי שְׁלוֹם בְּכוֹ, שְׁנֹאֲמַר: "הֵן אֲרָאֶלֶם צָעֲקוּ חוּצָה מְלָאכֵי שְׁלוֹם מִרְיָכִיוֹן".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

חגיגה ה, ב. בלקו"ת כאן ובהביאור לא נתבאר ענין זה. אבל בסה"מ תקס"ד ע' רה נתבאר זה בהביאור. באוה"ת נ"ך כרך א ע' תשו ואילך נמצא ביאור על מארז"ל זה.

46 היש מספר לגדודיו

"היש מספר לגדודיו?" דברי בלדד על הצבאות הרבים מספור שלמעלה מתארים כאן את המדרגות הרבות מספור שבהשתלשלות.

Job 25:3 איוב כ"ה:ג'

הַיֵּשׁ מִסְפָּר לְגִדּוּדָיו וְעַל־מִי לֹא־יָקוּם אוֹרְהוּ:

Is there any number of His armies? And upon whom doth
?not His light arise

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב כה, ג.

47 שיציאתן מההעלם אל הגילוי

בעמ' 128 מסביר הצמח צדק שלמען האמת, הכול בא לעולם יש מאין באמצעות מה שעלה במחשבתו של ה', ותכלית ההשתלשלות היא גילוי העולמות מן הכוח אל הפועל, ולשם כך נדרשות ירידות רבות וגדולות. בסידור (עמ' 220) ובוואתחנן (עמ' 227) הוא דן בהרחבה כיצד הדבר מתיישב עם מקומות המכנים את הבריאה או את אצילות גילוי ההעלם.

הערת קה"ת

באוה"ת ענינים ע' קכח מבאר זה "כלומר שבאמת נתהוו כולם מאין ליש ע"י מה שעלה במחשבה אצלו להיות התהוות העולמות שע"י נתהוו כולם, רק שתועלת בחי' השתלשלות הוא גילוי העולמות שיצאו מכח אל הפועל ומההעלם אל הגילוי כו' שצ"ל לזה ירידות והשתלשלות מדריגות רבי' ועצומים" ע"ש. בסה"מ תקס"ג ע' תז ובאוה"ת סידור ע' רכ כ' דכאן נתבאר דגילוי ההעלם זהו סדר השתלשלות עו"ע, והחידוש יש מאין זהו מה שלא היה כלול תחלה, והקשה מהמבואר בתקס"ג שברא לשון גילוי ההעלם, ומפרש "העיקר כמבואר בד"ה ואתחנן דעל הבריאה יש מאין אי שייך לומר

כלל שהיו כלולים תחלה בהעלם במקורו . . אך כ"ז בבריאת העולמות יש מאין דהיינו ב"י"ע, אבל ענין ע"ס דאצי" שפיר יש דעות למקובלים הראשונים שהע"ס היו כלולים תחלה במאצילן ואח"כ נמשכו מההעלם אל הגילוי" ע"ש בארוכה. באוה"ת פ' ואתחנן ע' רכו מבאר בארוכה שלכאורה יש סתירה מכאן למ"ש בתו"א בביאור ע"פ ואלה המשפטים בענין פ"י אצילות שהוא רק מההעלם אל הגילוי. ומבאר דמ"ש כאן הוא לפי דעת הר"מ מרקאנטי ע"ש. באוה"ת סידור ע' רכ מצוין לכמה מקומות בדא"ח דשם מבואר דבריאה יש מאין הוא גילוי ההעלם, ומסיים שם ולכן העיקר כמבואר בד"ה ואתחנן דעל הבריאה יש מאין אין שייך לומר כלל שהיו כלולים תחלה בהעלם במקורן, ומצוין ללקו"ת ר"ה נה, א. הענין נתבאר בארוכה בסה"מ תרע"ח ע' קמה ואילך, אף שאינו מזכיר הצ"ע מהצ"צ, אבל מבאר באריכות ההפרש בין עו"ע ליש מאין.

48 כי גבוה מעל גבוה שומר

"כי גבוה מעל גבוה שומר, וגבוהים עליהם". מעל כל מדרגה יש מדרגה נוספת; הדבר שייך להשתלשלות של מדרגות נאצלות ונבראות.

Ecclesiastes 5:7 קהלת ה':ז

אַס־עֲשֶׂק רֶשׁ וְגֹל מִשְׁפָּט וְצַדִּיק תִּרְאֶה בְּמִדְיָנָה אֶל־תִּתְמָה עַל־הַחֶפֶץ כִּי גִבֹּה מֵעַל גְּבוֹה שׁוֹמֵר וּגְבוּהִים עֲלֵיהֶם:

If thou seest the oppression of the poor, and the violent perverting of justice and righteousness in the state, marvel not at the matter; for one higher than the high watcheth, and there are higher than they

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

קהלת ה, ז.

פסוקה 7

49 אנת הוא חד ולא בחושבן

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ת"ז בהקדמה (פתח אל"י).

50 אנת הוא חד ולא בחושבן

תפילתו של אליהו בפתיחת ה-Tikkunei Zohar (Patach Eliyahu): "אתה אחד, אך לא במספר". אחדותו של ה' אינה הראשונה בסדרה; הוא נעלה לחלוטין מהשתלשלות.

Tikkunei Zohar 17a:9-11 תקוני הזהר י"ז א:ט'-י"א

פתח אליהו ואמר רבון עלמין דאנת הוא חד ולא בחשבון. אנת הוא עלאה על כל עלאין סתימא על כל סתימין. לית מחשבה תפיסא בך כלל. אנת הוא דאפיקת עשר תקונין. וקרינן לון עשר ספירן. לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין. ועלמין דאתגליין. ובהון אתכסאית (נ"א אתכסייא) מבני נשא.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

51 ובד"ה פתח אליהו

המאמר "פתח אליהו" נמצא בתחילת תורה אור, פרשת וירא (13c). הוא פותח בדברי אליהו "אנת הוא חד ולא בחושבן, אפיקת עשר תיקונין", ושואל מדוע נקראות עשר הספירות תיקונים. הוא מתחיל מן העצם של הנשמה, שהיא אור פשוט כשלעצמו, שעדיין אינו מחולק לשכל ולרגשות.

הערת קה"ת

בתו"א מג, ג.

52 מחדש מעשה בראשית שנעשה חדש ממש

איגרת הקודש כ מסבירה שרק המאציל, שמציאותו מעצמותו ואינו נגרם על ידי דבר שקדם לו, יכול לברוא יש מאין מוחלט, בלי שום עילה וסיבה אחרת שקדמה לו. זהו פשר הביטוי "חדש ממש" כאן.

הערת קה"ת

ראה אגה"ק סי' כ (דף קכט, ב). "גבי בלא סיבה אחרת קודמת ליש הזה" — אוה"ת סדור ע' רכ.

53 והחכמה מאין תמצא

איוב שואל: "והחכמה, מאין תמצא?" החסידות דורשת את "מאין" במשמעות "מן האין": החכמה באה מן האין, האין שלמעלה ממנה.

Job 28:12 איוב כ"ח:י"ב

וְהַחֲכָמָה מֵאֵינָהּ תִּמְצָא וְאֵי זֶה מְקוֹם בִּינָה:

But wisdom, where shall it be found? And where is the place of understanding

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

איוב כח, יב.

54 שהחכמה... ראשית

הערת קה"ת מפנה למקום שבו זה מתבאר עוד: Etz Chaim.

הערת קה"ת

ראה זח"א לא, רע"ב. ת"ז רת"ל. פרדס שער ג פ"ג ע"ה שער דרושי אבי"ע פ"א.

55 שהחכמה הוא בחי' ראשית

הזהר מסביר ש"ראשית" ב"בראשית" היא חכמה, כפי שהתרגום מפרש: "בחכמה".

Zohar, Bereshit 35:339-36:352 ספר הזהר, בראשית ל"ה:של"ט-ל"ו:שנ"ב

These are the six supernal days which are specified in the verse: "Thine, O L-rd, are the Greatness (Gedulah), the Might (Geburah), the Beauty (Tifereth), the Victory (Nezah), and the Majesty (Hod)" (I Chron. 29, 11). The words "For all" refer to the Zaddik (righteous one), who is Yesod (foundation of the world)... The word Bereshith we interpret to mean "the second, i.e. Hokmah (Wisdom) is the starting-point", because the supernal Kether (Crown), which is really first, is too recondite and therefore is not counted; hence the second ... and is the

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

56 שהחכמה הוא בחי' ראשית

בתחילת תיקון 30, כפי שמצוין בהערת Kehot, קושר ה-Tikkunei Zohar את "ראשית" עם חכמה.

Tikkunei Zohar 73a:4 תקוני הזהר ע"ג א:ד'

בְּרֵאשִׁית מֵאֵן רֵאשִׁית דָּא חֲכָמָה, דָּא נְקוּדָה דְּלִגְאוּ, דָּא תְּמִירָה בְּה (תהלים מה יד) כָּל כְּבוֹדָה בְּת מְלָךְ פְּנִימָה, וְדָא יִרְאָה דְּאִיחִי פְּקוּדָא קְדָמָא, וְעֵלָה אֲתָמֵר (משלי א) יִרְאָה יְהוּיָהּ רֵאשִׁית דְּעֵת, וְאִיחִי רְמִיזָא בְּמִלַּת בְּרֵאשִׁית, וְאִית יִרְאָה רְעָה רְצוּעָה לְאֶלְקָא לְחַיִּיבָא, וְהָאִי נְקוּדָה אִיחִי אוֹת שְׁבַת וְיוֹמִין טָבִין וְאוֹת דְּתַפְלִין וְאוֹת דְּבְרִית מִיָּלָה, הָאִי רְצוּעָה אִיחִי יִרְאָה רְעָה אִיחִי עֲרָלָה, וְכָפָא אִיחִי מֵאֵן דְּאֶעְכָּר לָה מְנִיָּה, דְּלִית לָה רְשׁוּ לְרְצוּעָה לְאֶלְקָא לָקָה, וְהָאִי נְקוּדָה עֵלָה אֲתָמֵר ...

Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain)

57 שהחכמה הוא בחי' ראשית

ה-Pardes מצטט את הכינוי לחכמה ב-Sefer Yetzirah, "עומק ראשית", משום שהיא הראשונה, במסגרת הדיון בשאלה אם כתר נמנה עם הספירות.

Pardes Rimmonim 3:4-5 פרדס רמונים ג:ד-ה'

... ואדון יחיד אל מלך נאמן מושל בכולן ממעון קדשו ועד עדי עד עכ"ל. ואמרו כי מאחר שעומק ראשית היא החכמה ועומק אחרית היא הבינה כמו שביארו, א"כ הוא מוכרח כי מנין הספ"י הם דוקא מהחכמה ולמטה ושארין הכתר במנין הספ"י ועומק רום הנזכר במשנה הוא הדעת. ועוד הוסיפו להביא ראיה ממשנה אחרת כזו שבס"י וז"ל ע"ס בלימה. אחת רוח אלקים חיים ברוך ומבורך שמו של חי העולמים קול ורוח ודבור וזהו רוח הקודש. שתיים רוח מרוח חצב וחקק בו עשרים ושתיים אותיות שלש אמות ושבע כפולות ושתיים עשרה פשוטות ...

Pardes Rimmonim (Public Domain)

58 שהחכמה הוא בחי' ראשית

הפרק הראשון של Sha'ar Derushei ABYA ב-Etz Chaim עוסק במאציל ובנאצל, ובארבע אותיות הוי' כחכמה, בינה, תפארת ומלכות.

Sefer Etz Chaim 42:3 עץ חיים מ"ב:ג'

... ונלע"ד שזה יובן במ"ש במ"א כי במה יוכר בחי' מעלת אבא על אמא וכן שאר הבחינות בבחינת העגולים והרי חצי העגולים הראשונים יהיו כסדר כתר על חכמה כו' אמנם חצי העגולים למטה יהיה להיפך כי עגול מלי' עומד ע"ג עגול יסוד כו' א"כ במה יוכר בחי' מעלות הספירה זו מזו ושם בארנו כי יש חלונות דרך יושר ומשם אבא מאיר לאמא ואמא לז"א כו' ועי"כ ניכר מדרגת מעלתן גם ידעת ענין פתחים ושערי רקיעין שדרך שם עולין ויורדין המלאכים והנשמות א"כ גם עדי' הנזכר שבדרך אותו שער השמים והרקיע ...

Sefer Etz Chaim (Public Domain)

59 שו"ה שהחכמה — בבחי' התחדשות

אור התורה מסביר בהרחבה במה הדבר שונה מתורה אור, משפטים, שם אצילות היא גילוי של הנסתר: כאן הולך אדמו"ר הזקן לפי שיטת הרקנאטי, ושם לפי שיטת הפרדס.

הערת קה"ת

באוה"ת ואתחנן ע' רכו מבאר בארוכה ההפרש למה שמבואר בתו"א משפטים עו, ב שענין אצילות הוא גילוי ההעלם, שכאן מבאר לפי דעת הר"א מריקנטי ובתו"א מבאר לפי דעת הפרדס ע"ש.

60 עלמא דאתכסייא ועלמא דאתגלייא

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

זח"א (א, א).

פסקה 8

61 עד שלא נברא העולם

שם מסביר אדמו"ר הזקן שהדרגה שהזוהר מכנה "אור" נקראת גם "שם", ומצטט את המאמר הזה: שם אינו נוגע בעצמותו של האדם, והוא עצמו אינו זקוק לו, ואף על פי כן חיותו מלוכשת באותיות שמו, כפי שאדם קרא שמות לבעלי החיים.

הערת קה"ת

פדרי"א פ"ג. וראה לעיל פ' בהר מא, ג. מג, ב ובמ"מ לשם.

62 עד שלא נברא העולם היה הוא ושמו בלבד

לפני שנברא העולם היו רק הקדוש ברוך הוא ושמו הגדול. המאמר מסביר כעת ש"הוא" הוא עצמותו של ה', ו"שמו" הוא אור אין סוף.

Pirkei DeRabbi Eliezer 3:2-3 פרקי דרבי אליעזר ג':ב-ג

עד שלא נברא העולם, היה הקדוש ברוך הוא ושמו הגדול בלבד, ועלה במחשבה לברא את העולם, והיה מחריט את העולם לפניו ולא היה עומד. משלו משל, למה הדבר דומה? למלך שהוא רוצה לבנות פלטרים שלו, אם אינו מחריט בארץ סודותיו ומוציאו ומוציאו, אינו מתחיל לבנות, כך הקדוש ברוך הוא החריט לפניו את העולם ולא היה עומד עד שברא את התשובה. שבעה דברים נבראו עד שלא נברא העולם, ואלו הן: תורה, וגיהנם, וגן עדן, וכסא הכבוד, ...

Before the world was created, the Holy One, blessed be He, with His Name alone existed, and the thought arose in Him to create the world. He began to trace (the foundations of) the world before Himself, but it would not stand. They told a parable, To what is the matter like? To a king who wishes to build a palace for himself. If he had not traced in the earth its foundations, its exits and its entrances, he does not begin ... to build. Likewise the Holy One, blessed be

Pirke DeRabbi Eliezer, Sefaria Vocalized Edition (Public Domain) • Pirke de Rabbi Eliezer, trans. Rabbi Gerald Friedlander, London, 1916 (Public Domain)

63 הוא היינו מהותו ועצמותו

בשם השל"ה מובא בעהרה ש"הוא" הוא ראשי תיבות של "הוא ושמו אחד".

הערת קה"ת

ראה באוה"ת ענינים ע' קלט בשם השל"ה ובסה"מ תרס"ו ע' קפג "הוא" ר"ת הוא ושמו אחד. וע"ש הביאור. וראה בארוכה בסה"מ תרנ"ו ע' שעה ואילך.

64 ושמו הוא האור והגילוי

הצמח צדק מסביר ש"שמו" מכון לעשר הספירות הגנוזות במאצילן, שהן לגבי הקב"ה כמו שמו של אדם ביחס אליו.

הערת קה"ת

באוה"ת סידור ע' רכ מבאר שזה קאי על ע"ס הגנוזות במאצילן שהם לגבי הקב"ה כערך שם האדם אל האדם. וראה גם אוה"ת ענינים ע' קמ. המשך תרס"ו ע' קפג.

65 ויכולת זו נקי שמו

ההערה מפנה שם לעניין היכולת שבעצמות, הנקראת "שמו".

הערת קה"ת

ראה סה"מ תרנ"ו ע' שפא ואילך.

66 בדי"ה קול דודי

המאמר על "מדלג על ההרים" עוסק גם הוא במאמר "עד שלא נברא העולם היה הוא ושמו בלבד", ומסביר שהחיות של כל העולמות הנמשכת ממנו אינה אלא אור וזיו.

הערת קה"ת

לקמן שה"ש יד, ג.

67 ובפי פנחס בדי"ה צו את בניי

המאמר על "צו את בני ישראל... את קרבני לחמי" פותח בשאלה מדוע נאמר פעמיים "ואמרת להם": פעם אחת על הקרבנות בזמן שביית המקדש עמד על תלו, ופעם נוספת על כל הדורות — התפילות שתיקנו במקום קרבנות התמיד.

הערת קה"ת

לעיל פנחס עז, ג.

פסקה 9

68 ואהבת את ה' אלקיך

"ואהבת את הו' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך". אדמו"ר הזקן מבאר את המילים אחת לאחת: אהבה, את ולבבך.

Deuteronomy 6:5 דברים ו':ה

ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ו, ה. קטע מכאן בספר החקירה עז, א.

69 אהבה מלשון אבה

ההערה מפנה לשם שוב בעניין גזירת "אהבה" מן "אבה".

הערת קה"ת

ראה אוה"ת תשא ע' ב'נד. וראה ג"כ תו"א לט, א. לעיל נשא כו, ב. ספר החקירה צב, א.

70 שאבה פי רצון המוח

אדמו"ר האמצעי כותב שם שהרצון מתחיל דווקא בכלי המוח ולא בלב: הוא נמצא במחשבה, שכן ברגע שאדם חושב מתעוררים בו רצון ותשוקה גדולים שמעל לשכל ולהיגיון.

הערת קה"ת

"שידוע שהרצון הוא מתחיל בכלי המוח דוקא ולא בלב והוא במחשבה שיחשוב מיד יתפעל ברצון וחשק גדול למעלה מהשכל וטעם כידוע" — מאמרי אדה"א פ' ואתחנן ע' קלג.

71 את כמו עת

קטע בלקוטי תורה, פרשת פקודי, שההערה מציינת בעניין "את" כ"עת".

הערת קה"ת

הובא בזהר תרומה (קנה, ב). וע"ל פקודי (ו, ב). [כ].

72 את כמו עת

בביאור הפסוק "עת לעשות לה'" אומר הזוהר שיש עת ויש עת — עת לאהוב ועת לשנוא" — ושהעת שלמעלה היא סוד האמונה. הערת קה"ת מביאה זאת כדי לקרוא את המילה את כעת.

Zohar, Terumah 47:534-48:544 ספר הזהר, תרומה מ"ז:תקל"ד-מ"ח:תקמ"ד

The man accordingly then went on as follows: "It is time to act for the L-rd for they have made void thy Torah." There are times and times—"a time to love and a time to hate" (Eccl. 3, 8). There is a time which is above, the "time" which is a mystery of Faith, and this is called a "time of good will and grace". This always is the time for men to love the L-rd, as it says: "Love the L-rd thy G-d

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

73 עת לאהוב

"עת לאהוב ועת לשנוא". את נקראת עת — הזמן שבו מתגלה האהבה.

Ecclesiastes 3:8 קהלת ג':ח

עת לאהוב ועת לשנוא עת מלחמה ועת שלום:

A time to love, and a time to hate; A time for war, and a time for peace.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת
קהלת ג, ח.

74 שהזמן הוא כחי נברא

ההערה מפנה לשם בעניין הזמן כדבר נברא.

הערת קה"ת

ראה לקו"ש ח"י ע' 176. בתנאי שער היחוד והאמונה פ"ח ובליקוט פי' – חיתריק לשם.

75 את בשרו את הטפל

הגמרא דורשת את המילה "את" בפסוק "את בשרו", לרבות את הטפל לבשר. כאן "את" באל"ף היא גילוי בשורשה, הטפל לעצמות הנעלמת.

Bava Kamma 41b:5-7 בבא קמא מ"א ב:ה'-ז'

נפקא להו מ"את בשרו" – את הטפל לבשרו, מאי ניהו – עורו. והאי תנא – "את" לא דריש. כדתנא: שמעון העמסוני, ואמרי לה נחמיה העמסוני, היה דורש כל "אתי" שבתורה. כיון שהגיע ל"את" ה' אלוקה תירא, פירש. אמרו לו תלמידיו: רבי, כל "אתי" שדרשת – מה תהא עליה? אמר להם: בשם שקבלתי שכל על הדרישה, כך קבלתי שכל על הפרישה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

ב"ק מא, ב.

76 ואהבת . . גילוי כח ההעלם

ההערה מפנה לשם בעניין הקטע הזה, מ"ואהבת" ועד "גילוי כוח ההעלם".

הערת קה"ת

ראה אוה"ת כי תשא ע' ביגד.

77 בכל לבבך

"בכל לבבך" – בשני יצירך, הטוב והרע. אדמו"ר הזקן מדבר על שני לבבות, פנימי וחיצוני.

Mishnah Berakhot 9:5 משנה ברכות ט:ה'

חייב אדם לברך על הרעה בשם שהוא מברך על הטובה, שנאמר (דברים ו) ואהבת את יי' אלוקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך. בכל לבבך, בשני יציריך, ביצר טוב וביצר רע. ובכל נפשך, אפלו הוא נוטל את נפשך. ובכל מאדך, בכל ממונה. דבר אחר בכל מאדך, בכל מדה ומדה שהוא מודד לה הוי מודה לו במאד מאד. לא יקל אדם את ראשו כנגד שער המזרח, שהוא מכון כנגד בית קדשי הקדשים. לא יכנס להר הבית במקלו, ובמנעלו, ...

One must bless [G-d] for the evil in the same way as one blesses for the good, as it says, "And you shall love the L-rd your G-d with all your heart, with all your soul and with all your might" (Deuteronomy 6:5). "With all your heart," with your two impulses, the evil impulse as well as the good impulse. "With all your soul" even though he takes your soul [life] away from you. "With all your might" with all your money. Another explanation, "With all your might" whatever ... treatment

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

78 בכל לבבך תוך שני לבבות

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ראה ברכות פ"ט, מ"ה.

79 העולם נקי מלשון העלם

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

נסמן לקמן עקב יג, ג.

80 אתה הראת לדעת

המילים כאן מצטטות את Deuteronomy 4:35. הקטע מופיע למטה.

Deuteronomy 4:35 דברים ד':ל"ה

אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו:

Unto thee it was shown, that thou mightiest know that the L-RD, He is G-d; there is none else beside Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ד, לה.

81 דלית מחי תפיסא כך כלל

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ת"ז בהקדמה (פתח אלי').

82 דלית מחשבה תפיסא כך כלל

בתפילתו של אליהו: "לית מחשבה תפיסא כך כלל" – שום מחשבה אינה יכולה להשיג אותך כלל. הלב הפנימי מתעורר על ידי העצמות ששום מחשבה אינה יכולה להשיג.

Tikkunei Zohar 17a:10-12 תקוני זוהר י"ז א:י"ב

אנת הוא עלאה על כל עלאין סתימא על כל סתימין. לית מחשבה תפיסא כך כלל. אנת הוא דאפיקת עשר תקונין. וקרינן לון עשר ספירן. לאנהגא בהון עלמין סתימין דלא אתגליין. ועלמין דאתגליין. ובהון אתכסיאת (נ"א אתכסיא) מבני נשא. ואנת הוא דקשיר לון ומיחד לון. ובגין דאנת מלאו. כל מאן דאפריש חד מן חבריה מאלין עשר. אתחשיב ליה כאלו אפריש כך.

Constantinople, 1740 (CC-BY-NC)

פסקה 10

83 אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלהים אין עוד

"הוראת לדעת כי ה' הוא האלקים, אין עוד מלבדו". את "הוראת" מפרשים כהתגלות בתוך הלב.

Deuteronomy 4:35 דברים ד':ל"ה

אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלקים אין עוד מלבדו:

Unto thee it was shown, that thou mightiest know that the L-RD, He is G-d; there is none else beside Him

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

84 עוצם עיניו מראות ברע

ישעיהו מתאר את הצדיק אשר "עוצם את עיניו מראות ברע" (בפסוק כתוב "ועצם", כפי שמצוין בהערת קה"ת). כאן מדובר בשלב הראשון: הכנעה.

Isaiah 33:15 ישעיהו ל"ג:ט"ו

הלך צדקות ודבר מישרים מאס בכצע מעשקות נער כפיו מתמך בשחוד אטם אָנוּ משמע דמים ועצם עיניו מראות ברע:

He that walketh righteously, and speaketh uprightly; He that despiseth the gain of oppressions, That shaketh his hands

הערת קה"ת
איכה ב, יח.

90 רוח אייתי רוח ואמשיך רוח

"הכול בעולם תלוי ברצון: רוח מושכת רוח ומביאה רוח". כשאדם מעורר אהבה כלפי הקדוש ברוך הוא, מתעוררת כלפיו אהבה מלמעלה.

Zohar II, 162b זח"ב קסב, ב

הערת קה"ת

ראה זח"ב קסב, ב. וראה אוה"ת בראשית רפז, א.

פסקה 11

91 ות"ת כנגד כולם

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

פאה א, א.

92 ות"ת כנגד כולם

בין הדברים שאדם נהנה מפירותיהם בעולם הזה, ואילו הקרן קיימת לו לעולם הבא, נמנה גם "ותלמוד תורה כנגד כולם".

Mishnah Peah 1:1 משנה פאה א:א

אלו דברים שאין להם שיעור. הפאה, והפירות, והראיון, וגמילות חסדים, ותלמוד תורה. אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו לעולם הבא. כבוד אב ואם, וגמילות חסדים, והבאת שלום בין אדם לחברו, ותלמוד תורה כנגד כלם:

These are the things that have no definite quantity: The corners [of the field]. First-fruits; [The offerings brought] on appearing [at the Temple on the three pilgrimage festivals]. The performance of righteous deeds; And the study of the torah. The following are the things for which a man enjoys the fruits in this world while the principal remains for him in the world to come: Honoring one's father and mother; The performance of righteous deeds; And the making of peace ... between a person and his friend; And the study of

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

93 והגית בו יומם ולילה

"לא ימוש ספר התורה הזה מפריך, והגית בו יומם ולילה". המצווה כוללת את כל חלקי לימוד התורה.

Joshua 1:8 יהושע א:ח

לא ימוש ספר התורה הזה מפריך והגית בו יומם ולילה למען תשמר לעשות ככל-הכתוב בו כִּי־אֶזְכֹּרְךָ אֶת־דְּרָכְךָ וְאָז תִּשְׁכַּח:

This book of the law shall not depart out of thy mouth, but thou shalt meditate therein day and night, that thou mayest observe to do according to all that is written therein; for then thou shalt make thy ways prosperous, and then thou shalt have good success.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

יהושע א, ח.

94 ודברי אשר שמתני בפריך

"ודברי אשר שמתני בפריך לא ימושו מפריך". דברי התורה הם דבריו של ה'

from holding of bribes, That stoppeth his ears from hearing
;of blood, And shutteth his eyes from looking upon evil

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י לג, טו, ושם א"י ועצם [כ].

85 ולא תתורו אחרי לבבכם

הפסוק על ציצית: "ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם". גם הוא מתאר הכנעה של הלב החיצוני.

Numbers 15:39 במדבר ט"ו:ל"ט

וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית וּרְאִיתֶם אֹתוֹ וּזְכַרְתֶּם אֶת־כָּל־מִצְוֹת ה' וַעֲשִׂיתֶם אֹתָם וְלֹא־תִתְּרוּ אַחֲרָי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרָי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר־אֲתֶם זִנִּים אַחֲרֵיהֶם:

And it shall be unto you for a fringe, that ye may look upon it, and remember all the commandments of the L-RD, and do them; and that ye go not about after your own heart and ;your own eyes, after which ye use to go astray

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

במדבר טו, לט.

86 בפי שלח בדי"ה בפי נסכים

המאמר על הנסכים מסביר שאש ירדה מן השמים על המזבח ואכלה את הקרבנות, וכך גם בקריאת שמע: האדם מורכב מארבעה יסודות, ויסוד האש שבו מקביל לשרפים, מלאכי אש אלקית הבורעים בהתלהבות מתמדת.

הערת קה"ת

לעיל פי שלח מ, ב. וראה באוה"ת סידור ע' נט.

87 ויצעקו אל ה' בצר להם

"ויצעקו אל הוי" בצר להם, ממצוקותיהם יוציאם". אותן מילים מופיעות שוב בתהילים קז, כח, כפי שמצוין בהערת קה"ת.

Psalms 107:6 תהילים קז:ו

וַיִּצְעֲקוּ אֵלֶיהֶ בְּצָר לָהֶם מִמִּצְּוֹקוֹתֵיהֶם יִצִּילֵם:

Then they cried unto the L-RD in their trouble, And He delivered them out of their distresses

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קז, ו. כח.

88 להיות ממארי דחושבנא

הזוהר מדבר על מי שיש לו מעשים טובים או שהוא "בעל חשבון" — מי שעורך חשבון של מעשיו שלו.

Zohar III, 178a זח"ג קעח, א

הערת קה"ת

ראה זח"ג קעח, א.

89 צעק לכם

"צעק לכם אל ה'". תפילה מלמטה היא זעקה של הלב.

Lamentations 2:18 איכה ב:י"ח

צָעַק לָכֶם אֶל־אֲדֹנָי חֹמַת בֵּת־צִיּוֹן הוֹרִידִי כִנְחָל דִּמְעָה יוֹמָם וְלַיְלָה אֶל־תִּתְּנִי פוֹגֵת לָךְ אֶל־תִּדְּם בִּתְּעִינָה:

Their heart cried unto the L-rd: 'O wall of the daughter of Zion, Let tears run down like a river Day and night; Give thyself no respite; Let not the apple of thine eye cease

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

The Jerusalem Talmud, edition by Heinrich W. Guggenheimer. Berlin, De Gruyter, 1999-2015 (CC-BY) • The Jerusalem Talmud, translation and commentary by Heinrich W. Guggenheimer. Berlin, De Gruyter, 1999-2015 (CC-BY)

99 ואין אמת אלא תורה

גם במדרש איכה נאמר: "אין אמת אלא תורה".

Eikhah Rabbah, Petichta 2 איכה רבה, פתיחתא כי

... בפשע, בפשעה של תורה, כל זמן שישאל משליכין דברי תורה לארץ, המלכות היא גזירת ומצלת, שנאמר (דניאל ח, יב): ותשלך אמת ארצה וגו', ואין אמת אלא תורה, שנאמר (משלי כג, כג): אמת קנה ואל תמכר, אם השלכת דברי תורה לארץ מיד הצליחה המלכות, הלא הוא דכתיב (דניאל ח, יב): ועשתה והצליחה. אמר רבי יהודה בן פזי (הושע ח, ג): ונח ישראל טוב וגו', ואין טוב אלא תורה, שנאמר (משלי ד, ב): כי לקח טוב נתתי לכם וגו'. אמר רבי אבא בר כהנא ...

Rabbi Abba bar Kahana began: "Who is the wise man who will understand this..." (Jeremiah 9:11). Rabbi Shimon ben Yoḥai taught: If you have seen towns uprooted from their place in the Land of Israel, know that they did not provide the salaries of the Bible teachers and the Mishna teachers, as it is stated: "For what reason did the land perish.... The L-rd said: Because they have forsaken My Torah" (Jeremiah 9:11-12). Rabbi [Yehuda HaNasi] would dispatch Rabbi Asi and Rabbi Ami to go out and establish [educational pro- ... grams]

Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

100 בביאור ע"פ אלה מסעי

הביאור על "ויכתוב משה את מוצאיהם למסעיהם" (93c-d) שהמסכה זו מאתערוטא דלעילא, המשכת "הותמו של הקדוש ברוך הוא שהוא אמת" על ידי משה, באה באמצעות העיסוק בתורה. משום כך היא נקראת "תורת אמת", ומשום כך אנו אומרים: "באור פניך נתנו לנו תורת חיים".

הערת קה"ת

לעיל פ' מסעי צג, ג ואילך.

12 פסוקה

101 והיו הדברים האלה וגו' ודברת כם

המילים כאן מצטטות את Deuteronomy 6:6. הקטע מופיע למטה.

Deuteronomy 6:6 דברים ו:ו

והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום עליך ללבך:

And these words, which I command thee this day, shall be upon thy heart

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ו, ו-י.

102 הערת קה"ת מפנה Deuteronomy 6:6-8 למילים האלה.

Deuteronomy 6:6-8 דברים ו:ו-ח

והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום עליך ללבך: ושננתם לבניך ודברת בם בשבתך בביתך ובלכתך בדרך ובשכבך ובקומך: וקשרתם לאות עליך ויהיו לטטפת בין עיניך:

And these words, which I command thee this day, shall be upon thy heart; and thou shalt teach them diligently unto

עצמו, שניתנו מלמעלה.

Isaiah 59:21 ישעיהו נ"ט:כ"א

ואני זאת בריתי אותם אמר ה' רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיה לא ימושו מפיה ומפי ורעה ומפי ורעה ורעה אמר ה' מעתה ועד עולם:

And as for Me, this is My covenant with them, saith the L-RD; My spirit that is upon thee, and My words which I have put in thy mouth, shall not depart out of thy mouth, nor out of the mouth of thy seed, nor out of the mouth of thy seed's seed, saith the L-RD, from henceforth and for ever

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישעיה נט, כא.

95 והענין . . שאין אתעדליית יכולה להשיגה

ההערה מפנה שם בעניין זה: לימוד התורה ממשיך אתערוטא דלעילא, שאליה אין אתערוטא דלתא יכולה להגיע.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת כי תצא ע' תתקלב.

96 קרוב ה' לכל קוראיו

"הוי קרוב לכל קוראיו, לכל אשר יקראוהו באמת". הקריאה "באמת" היא קריאה באמצעות התורה.

Psalms 145:18 תהילים קמ"ה:י"ח

קרוב ה' לכל קוראיו לכל אשר יקראוהו באמת:

The L-RD is nigh unto all them that call upon Him, To all that call upon Him in truth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קמה, יח.

97 ואין אמת אלא תו'

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ירוש' ר"ה פ"ג, ה"ח. חגיגה ג, ח. איכ"ר פתיחתא ב. ת"ז ת"נ. ובכ"מ.

98 ואין אמת אלא תורה

בתלמוד הירושלמי מפרשים "אמת" כתורה: "אין אמת אלא תורה".

Jerusalem Talmud Rosh Hashanah 3:9 תלמוד ירושלמי ראש השנה ג:ט'

... בר נש ביש הוא. כי דור תהפוכות הנה. רבי לוי בשם רבי חמא בר חנינה. והנה הנשור אין כתוב כאן אלא כל הנשור. אפילו נשיכת קלב. אפילו נשיכת נחש. ולא דמיא. נשיכת קלב ורעה. נשיכת נחש והביט. רבי יודה גזרין בשם רבי אחא. נשיכת קלב שאינו ממינו. ורעה. נשיכת נחש שהוא ממינו. והביט. ורבנן אמרי. נשיכת קלב שאינו מחלחל. ורעה. נשיכת נחש שהוא מחלחל. והביט.

MISHNAH: Similarly, the Eternal said to Moses, yourself make a poisonous snake and put it on a pole. 21:8., etc. Does the snake kill or the snake make live? But in times when Israel look upwards and make their thought subservient to their Father in Heaven they were healed, otherwise they were rotting. HALAKHAH: . rabba 31(8). Rabbi Yasa said, in four places it is said "make for yourself." In three it is explicit, one is not explicit. Make yourself an ark ... of gopher wood. 6:14.. Make yourself two silver

הנמשך בלי אתעדלית הלכך אפי' במגנא שפיר דמי דאין שום קפידא ע"ז" – אוה"ת פ' ואתחנן ע"ג ע"ש בארוכה.

107 אשתדלותא דאורייתא

הוהר מלמד שמי שמתאמץ בקיום מצווה אינו צריך לעשות זאת בחינם, אלא כראוי ובהתאם לאמצעיו, ואילו את התורה אפשר לרכוש בחינם. אדמו"ר הזקן מצטט זאת בהקשר של התורה כמתנה מלמעלה.

Zohar, Terumah 5:30-6:38 ספר הזהר, תרומה ה':ל-ו':ל"ח

108 "הסר ממני דרך שקר, ותורתך חנני". התורה ניתנת בחסד, כמתנת חינם.

Psalms 119:29 תהילים קי"ט:כ"ט

דְּרֹךְ-שֶׁקֶר הִסֵּר מִמֶּנִּי וְתוֹרַתְךָ חֲנִנִי:

Remove from me the way of falsehood; and grant me Thy law graciously

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

109 במדבר . . בארץ לא עבר בה איש . . שם

הקב"ה הנהיג את ישראל "במדבר... בארץ לא עבר בה איש ולא ישב אדם שם". אדמו"ר הזקן מפרש זאת כמדרגה ששום התעוררות אנושית אינה מגיעה אליה.

Jeremiah 2:6 ירמיהו ב':ו'

וְלֹא אָמְרוּ אֵינָהּ הִיא הַמַּעֲלָה אֲתָנוּ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הַמּוֹלִיד אֲתָנוּ בְּמִדְבָּר בָּאֶרֶץ עֲרֵבָה וְשׁוֹחָה בָּאֶרֶץ צִיָּה וְצִלְמוֹת בָּאֶרֶץ לֹא-עָבַר בָּהּ אִישׁ וְלֹא-יָשַׁב אָדָם שָׁם:

Neither said they: 'Where is the L-RD that brought us up Out of the land of Egypt; that led us through the wilderness, through a land of deserts and of pits, through a land of drought and of the shadow of death, through a land that no

'?man passed through, and where no man dwelt

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ירמ' ב, ו.

110 כמים הפנים

"כמים הפנים לפנים כן לב האדם לאדם". כך אתערותא דלתתא מעוררת אתערותא דלעילא.

Proverbs 27:19 משלי כ"ז:י"ט

כַּמִּים הַפָּנִים לַפָּנִים כֵּן לִבִּי-הָאָדָם לְאָדָם:

As in water face answereth to face, So the heart of man to

man.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

משלי כז, יט.

111 כי לא אדם הוא

"כי לא איש הוא וינחם". כאן מדובר במדרגה שמעבר ל"אדם העליון", שאלה אין אתערותא דלתתא מגיעה.

I Samuel 15:29 שמואל א ט"ו:כ"ט

וְגַם נִצַּח יִשְׂרָאֵל לֹא יִשְׁקַר וְלֹא יִנָּחֵם כִּי לֹא אָדָם הוּא לְהִנָּחֵם:

And also the Glory of Israel will not lie nor repent; for He is

'not a man, that He should repent

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ש"א טו, כט.

thy children, and shalt talk of them when thou sittest in thy house, and when thou walkest by the way, and when thou liest down, and when thou risest up. And thou shalt bind them for a sign upon thy hand, and they shall be for frontlets between thine eyes

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

103 והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך ודברת בם

"והיו הדברים האלה אשר אנכי מצוך היום על לבבך... ודברת בם". אדמו"ר הזקן מפרש את "אנכי" כעצמותו של הקב"ה, ואת "ודברת" כהמשכתו באמצעות דברי תורה.

Deuteronomy 6:6-7 דברים ו':ו'-ז

וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְךָ הַיּוֹם עַל-לִבְּךָ: וְשָׁנַנְתָּם לְפָנֶיךָ וְדִבַּרְתָּ בָם בְּשִׁכְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֻלְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְכְךָ וּבְקוֹמְךָ:

And these words, which I command thee this day, shall be upon thy heart; and thou shalt teach them diligently unto thy children, and shalt talk of them when thou sittest in thy house, and when thou walkest by the way, and when thou liest down, and when thou risest up

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

104 אנכי מי שאנכי

שם מסביר אדמו"ר הזקן שאף שהתורה והמצוות עוסקות בדברים גשמיים, הן פנימיות רצונו של ה', שיריד לתוך הדברים הגשמיים כאדם גדול המתכופף כדי להרים ילד קטן אל זרועותיו ולהגביהו.

הערת קה"ת

נסמן לעיל פינחס פ, ב.

105 ידבר עמים

"ידבר עמים תחתינו ולאומים תחת רגלינו". כאן השורש ד"ב"ר פירוש הנהגה.

Psalms 47:4 תהילים מ"ז:ד

יְדַבֵּר עַמִּים תַּחְתִּינוּ וְלְאֻמִּים תַּחַת רַגְלֵינוּ:

He subdueth peoples under us, and nations under our feet

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים מז, ד.

106 וז"ש בפ' תרומה (קכ"ח א') אשתדלותא דאורייתא

הצמח צדק כותב שמפרשי הוהר לא הסבירו היטב מדוע התורה שונה מן המצוות בעניין זה, ושברור הדבר ממאמר זה: מצווה ממשיכה את האתערותא דלעילא באמצעות אתערותא דלתתא דווקא, ולכן יש לקיימה באמצעים משל האדם, ולא כלולב או בתפילין שאולים, בבחינת "בכל מאודך"; ואילו תורה, שהיא אתערותא דלעילא הנמשכת בלי אתערותא דלתתא, אפשר לקבל גם בחינם.

הערת קה"ת

"כל מאן דבעי זכה בה כו' בלא אגרא כלל אבל אשתדלותא דקוב"ה דקיימא בעובדא אסיר לנטלא ליה למגנא ובריקנייא בגין דלא זכי בההוא עובדא כלל כו' וע"ש דמוכח לון מקראי, ולא נתי' שם היטב הטעם במפרשי הוהר מ"ש התורה ממצות, והוא מובן היטב לפי הנ"ל דלהיות מעשה המצות נמשך עיקר האתעדל"ע ע"י אתעדל"ת דוקא וכיון שצ"ל אתעדל"ת דוקא אי"כ צ"ל האתעדל"ת בכל הבחי' ולא די שישאל לולב וינענע או שישאל תפילין מאחרים, רק יוצא ממונו ע"ז שהוא בחי' בכל מאדך שבוה מראה האתעדל"ת שמתעורר לעשות כל מה שביכולתו . . משא"כ ברקנייא ומגנא אין כאן אתערותא כ"כ א"כ א"א לו . . משא"כ בתורה שהיא בחי' אתעדל"ע

112 אין אתעדלית מגעת שם . . אלא שנמשך אתעדלית

שם מציין הצמח צדק שאתערותא דלעילא זו, ששום אתערותא דלתתא אינה מגיעה אליה, נקראת חן.

הערת קה"ת

ראה ביחל אור עי' תלה שמציין שזה נק' חן ע"ש.

113 וממדבר מתנה

"וממדבר מתנה" — כלומר, מתנה: מה שמגיע מן ה"מדבר", שאין אדם יושב בו, מגיע כמתנה, כמו התורה.

Numbers 21:18 במדבר כ"א:י"ח

באר חפריה שרים כרוה נדיכי העם במחקק במשענתם וממדבר מתנה:

The well, which the princes digged, Which the nobles of the people delved, With the sceptre, and with their staves. And from the wilderness to Mattanah

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

במדבר כא, יח.

114 כי באור פניך נתת לנו

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ברכת שים שלום.

115 כפי' ראה ע"פ אחרי ה'

המאמר "אחרי ה' אליכם תלכו"; בסמוך לעמוד המצוין הוא עוסק ביראה הפנימית ובביטול המוחלט שבהשתחויה בתפילת שמונה עשרה, לפני אור אין סוף עצמו.

הערת קה"ת

לקמן כ, ב.

116 ובד"ה בשעה שהקדימו ישראל

המאמר לשבועות "בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע", בלקוטי תורה על במדבר, שאליו מפנה הטקסט עצמו.

הערת קה"ת

לעיל פ' במדבר.

117 משה קיבל תורה מסיני

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

אבות רפ"א.

118 משה קיבל תורה מסיני

"משה קיבל את התורה מסיני". כאן הקבלה בסיני היא אתערותא דלעילא בלבד.

Pirkei Avot 1:1 משנה אבות א':א'

משה קבל תורה מסיני, ומסרה ליהושע, ויהושע לזקנים, וזקנים לנביאים, ונביאים מסרה לאנשי כנסת הגדולה. הם אמרו שלשה דברים, הוו מתונים בדין, והעמידו תלמידים הרבה, ונעשו סגל לתורה:

Moses received the Torah at Sinai and transmitted it to Joshua, Joshua to the elders, and the elders to the prophets, and the prophets to the Men of the Great Assembly. They said three things: Be patient in [the administration of] justice, raise many disciples and make a fence round the Torah.

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

119 ב"ק יוצאת מהר חורב

הערת קה"ת מפנה Berakhot 3a למילים האלה.

Berakhot 3a ברכות ג' א'

הערת קה"ת

שם ו, ב. ראה ברכות ג, א. רות רבה ו. ובכ"מ.

120 ב"ק יוצאת מהר חורב

"בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב". זוהי ההארה מלמעלה שמעוררת תחילה מחשבות של תשובה.

Pirkei Avot 6:2 משנה אבות ו':ב'

אמר רבי יהושע בן לוי, בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרת ואומרת, אוי להם לפריות מעלבונה של תורה. שכל מי שאינו עוסק בתורה נקרא נזוף, שנאמר (משלי יא) נזם זהב באף חזיר אשה יפה וסרת טעם. ואומר (שמות לב) והלחת מעשה אלקים המה והמכתב מכתב אלקים הוא חרות על הלחת, אל תקרא חרות אלא חרות, שאין לה בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה. וכל מי שעוסק בתלמוד תורה הרי זה מתעלה, שנאמר (במדבר כא) וממתנה נחליאל ...

Rabbi Joshua ben Levi said: every day a bat kol (a heavenly voice) goes forth from Mount Horeb and makes proclamation and says: "Woe unto humankind for their contempt towards the Torah", for whoever does not occupy himself with the study of Torah is called, nazuf (the rebuked). As it is said, "Like a gold ring in the snout of a pig is a beautiful woman bereft of sense" (Proverbs 11:22). And it says, "And the tablets were the work of G-d, and the writing was the writing ... of G-d

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

121 ברכות המצות עובר לעשייתן

התלמוד פוסק שעל כל המצוות מברכים לפני קיומן. אדמו"ר הזקן מסביר מדוע: הברכה ממשיכה את האתערותא דלעילא שהמצווה זקוקה לה.

Pesachim 7b:9-10 פסחים ז' ב:ט-י"י

דכולי עלמא מיהא, מעיקרא בעינן לברוכי, מנלן? דאמר רב יהודה אמר שמואל: כל המצות מברך עליהן עובר לעשייתן. מאי משמע דהאי "עובר" לישנא דאקדומי הוא? אמר רב נחמן בר יצחק, דאמר קרא: "וירץ אחימעץ דרך הכפר ויעבר את הכושי". אכ"י אמר, מהכא: "והוא עבר לפניכם". ואיבעית אימא מהכא: "ויעבר מלכם לפניכם והי בראשם".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

הערת קה"ת

פסחים ז, ב. וש"נ.

122 אך כדי להיות קדשנו במצותיו וצונו

ההערה מפנה שם לדיון בקטע זה: כדי שהמצווה, שהיא אתערותא דלתתא, תעורר אתערותא דלעילא, צריכה לבוא תחילה אתערותא דלעילא.

הערת קה"ת

ראה אוה"ת תצוה ע' איתרי.

123 אתה חוננתנו

אור התורה מביא את המאמר כדי להסביר מדוע נאמרה חנינה על התורה, כביטויים "אתה חוננתנו למדע תורתך" ו"יחננו מאתך ודע אותנו" שבאהבת עולם: חנינה היא מתנת חיים, אתערותא דלעילא שאינה באה

פסוקה 14

129 עיניך יונים

"הנה יפה את, רעייתי; עיניך יונים". העיניים מסמלות תפיסה בראייה, שהיא למעלה מהשגה.

Song of Songs 1:15 שיר השירים א:ט"ו

הִנֵּה יָפָה רַעֲיָתִי הִנֵּה יָפָה עֵינֶיךָ יוֹנִים:

Behold, thou art fair, my love; behold, thou art fair; Thine eyes are as doves .

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שה"ש א, טו. ד, א.

130 עיניך יונים

אותן מילים חזרות: "עיניך יונים", כפי שמצוין בהערת קה"ת.

Song of Songs 4:1 שיר השירים ד:א'

הִנֵּה יָפָה רַעֲיָתִי הִנֵּה יָפָה עֵינֶיךָ יוֹנִים מִכַּעַד לְצִמְתָּךְ שְׁעָרֶךָ כְּעֶדֶר הָעֲזִים שֶׁגָּלְשׁוּ מִהָרַ גִּלְעָד:

Behold, thou art fair, my love; behold, thou art fair; Thine eyes are as doves behind thy veil; Thy hair is as a flock of goats, that trail down from mount Gilead

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

131 יונתי תמתי

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

שם ה, ב. ו, ט.

132 יונתי תמתי

"פתחי לי, אחותי, רעייתי, יונתי, תמתי". הפסוק מתאר את המדרגה הנעלית של כנסת ישראל.

Song of Songs 5:2 שיר השירים ה:ב'

אֲנִי יִשְׁנָה וְלִבִּי עַר קוֹל דּוֹדִי דּוֹפֵק פֶּתַח־לִי אַחֲתִי רַעֲיָתִי יוֹנָתִי תִמְתִּי שְׂרָאשִׁי נִמְלֵא־טֵל קְנֻצוֹתִי רְסִיסֵי לֵילָה:

I sleep, but my heart waketh; Hark! my beloved knocketh: 'Open to me, my sister, my love, my dove, my undefiled; For my head is filled with dew, My locks with the drops of the 'night

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

133 יונתי תמתי

"יונתי תמתי אחת היא". זהו אותו כינוי, כפי שמצוין בהערת קה"ת.

Song of Songs 6:9 שיר השירים ו:ט'

אַחַת הִיא יוֹנָתִי תִמְתִּי אַחַת הִיא לְאִמָּה בָּרָה הִיא לְיֹלְדֹתָהּ רְאוּהָ בָנוֹת וַיֹּאשְׁרוּהָ מְלָכּוֹת וּפִילָגְשִׁים וַיְהַלְלוּהָ:

My dove, my undefiled, is but one; She is the only one of her mother; She is the choice one of her that bore her. The daughters saw her, and called her happy; Yea, the queens and the concubines, and they praised her

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

134 ויצא כברק חצו

"ויצא כברק חצו". ההארה מלמעלה באה כהבזק, למעלה ממה שהשכל יכול

בעקבות אתערותא דלתתא; ואילו התפילה ממשיכה מלמעלה באמצעות הלהבות של "ככל מאודך".

הערת קה"ת

נוסח ההבדלה בחונן הדעת. באוה"ת סידור ע' נט מציין לכאן "בתורה ע"פ ואתחנן נתי" פ"י אתה חוננתנו למדע תורתך נז' לשון חנינה אתורה וכן אנו אומרים באהבת עולם כן תחננו ותלמדנו, כי חנינה היינו מתנת חנם והוא אתעדל"ע בלי אתעדל"ת וזהו בחי' תורה כי תפלה ההמשכה ע"י אתעדל"ת רשפי אש דמאדך, משא"כ בתורה רק ע"י קורא בתורה כו' וז"ש תהלים קי"ט ותורתך חנני".

פסוקה 13

124 בענין גדול תלמוד

מאמר לשבת נחמו תקס"ז מבאר שלעתיד לבוא תהיה מעלה גדולה יותר למעשה: ב"ן יהיה למעלה ממ"ה, משום שיתרומם למדרגת ס"ג.

הערת קה"ת

ע' בתורת שבת נחמו דתקס"ז [ראה סה"מ תקס"ז ע' שיז] ענין מעשה גדול לע"ל כו' שיהי' ב"ן גדול ממ"ה. כי יתעלה בבחי' ס"ג. ועד"ה קול דודי משמח חתן עם הכלה יעו"ש ועיין אור התורה בראשית (מ, סע"ב) וע"ל רד"ה אם בחקותי הב' [ב].

125 אעברה נא ואראה את הארץ

"אעברה נא ואראה את הארץ הטובה". משה ביקש להמשיך את ההתעוררות מלמעלה אל הארץ, כאשר ה"ארץ" העליונה היא כנסת ישראל.

Deuteronomy 3:25 דברים ג:כ"ה

אֶעְבְּרָה־נָא וְאֶרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר כָּעֲבָר הִירְדָן הַהוּא הַטּוֹב הַזֶּה וְהַלְכֵנוּ:

Let me go over, I pray Thee, and see the good land that is 'beyond the Jordan, that goodly hill-country, and Lebanon

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

126 כי ארץ העליונה הוא כנסי

הדברים שכנסת ישראל היא ה"ארץ" העליונה מובאים שם.

הערת קה"ת

מובא באוה"ת פ' שלח ע' תסב.

127 ארץ חפץ

"כל הגויים יקראו לך מאושרת, כי תהיי ארץ חפץ". ישראל עצמה נקראת "ארץ".

Malachi 3:12 מלאכי ג:י"ב

וְאֲשֶׁרוֹ אֲתָכֶם כְּלִי־הַגֹּזִים כִּי־תִהְיוּ אִתָּם אֶרֶץ חֶפֶץ אֲמַר ה' צְבָאוֹת:

And all nations shall call you happy; For ye shall be a de-lightsome land, Saith the L-RD of hosts

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

מלאכי ג, ב.

128 ורצה משה להמשיך בה . . בחי' אתעדל"ע . . שלא ע"י אתעדל"ת

אור התורה מבאר בהרחבה כיצד ביקש משה להמשיך לכנסת ישראל את האתערותא דלעילא שאינה באה באמצעות אתערותא דלתתא.

הערת קה"ת

נתבאר בארוכה באוה"ת פ' ואתחנן ע' נה ואילך.

להכיל.

Zechariah 9:14 זכריה ט"י:יד

וה' עליהם יראה ויצא ככרך חצו ואדני ה' בשופר יתקע ותלך בסערות תימן:

And the L-RD shall be seen over them, And His arrow shall go forth as the lightning; And the L-rd GOD will blow the horn, And will go with whirlwinds of the south

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

זכריה ט, יד. ועי' לעיל רד"ה או ישיר ישראל רד"ה וגילוי [חקת סב, ג]. וש"נ [כ].

פסוקה 15

135 אשתומם כשעה חדא

הגמרא מביאה את דברי דניאל, "נדהם כשעה", כפי שמצוין בהערת קה"ת.

Chullin 21a:2-3 חולין כ"א א-ב:ג

כי סליק רבי זירא אשכחיה לרי אמי דיתיב וקאמר לה להא שמעתא אמר ליה וכי מתה עומד ומולק (דניאל ד, טז) אשתומם כשעה חדא אמר ליה אימא כך הוא עושה חותך שדרה ומפרקת בלא רוב כשר תניא נמי הכי כיצד מולקין חטאת העוף חותך שדרה ומפרקת בלא רוב כשר עד שמגיע לוושט או לקנה הגיע לוושט או לקנה חותך סימן אחד

או רובו ורוב כשר עמו ובעולה שנים או רוב שנים

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

הערת קה"ת

חולין כא, א. פסוק הוא בדניאל ד, טז ושם חדה [כ].

136 אשתומם כשעה חדא

"או דניאל... נדהם כשעה" (בפסוק כתוב "חדה"), כששמע חזון שמעבר להשגתו.

Daniel 4:16 דניאל ד:ט"ז

אֲדִין דְּנִיָּאל דִּי־שְׁמָה בִּלְטַשְׁאֲצַר אֲשֶׁתּוּמָם כְּשָׁעָה חֲדָה וְרַעֲיָנָהּ יִבְהַלְנָה עָנָה מְלָכָא וְאָמַר בִּלְטַשְׁאֲצַר חֲלָמָא וּפְשָׁרָא אֱלִי־יִבְהַלְךָ עָנָה בִּלְטַשְׁאֲצַר וְאָמַר מְרָא חֲלָמָא לְשַׁנְאָךְ וּפְשָׁרָהּ לְעָרְךָ:

Then Daniel, whose name was Belteshazzar, was appalled for a while, and his thoughts affrighted him. The king spoke and said: 'Belteshazzar, let not the dream, or the interpretation, affright thee.' Belteshazzar answered and said: 'My lord, the dream be to them that hate thee, and the interpretation thereof to thine adversaries

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

137 חכמים עיני העדה

הגמרא מדברת על "עיני העדה", ורש"י מסביר שהכוונה לחכמים.

Taanit 24a תענית כ"ד א

הערת קה"ת

ראה תענית כד, א. רש"י ד"ה מעיני העדה. ע"ה שער דרושי הנקודות פ"א. הנסמן במאמרי אדה"ז — פרשיות לעי' רסד. על"ק (צא, ד). וש"נ. [כ].

138 חכמים עיני העדה

הפרק הראשון של שער דרושי הנקודות מתאר את עולם הנקודים כאורות היוצאים דרך "עיניו" של אדם קדמון. הערת קה"ת מביאה זאת ביחס

לחכמים, שהם "העיניים".

Sefer Etz Chaim 8:4 עץ חיים ח:ד

ונבאר עתה מציאות יציאתן לחוץ. הנה כאשר יצאו אלו הנקודות שהם מכתר עד מלכות היתה יציאתן היפך יציאת העקודים כי שם ביציאת העקודים יצאת מלי תחילה וכתר באחרונה וכאן בנקודים הוא להיפך כי הכתר שלהם יצא בראשונה וכו' היו כלולים כל הטי' אחרים ואח"כ יצאה החכמה וכו' כלולים כל הטי' וכעד"ז יצאה אמא ובה היו כלולים כל הטי' אורות ואז היתה היא נקראת אם הבנים ואח"כ הוציאה היא הוי' כולם כלולים בחדס, ואח"כ מתגלים בגבורה וכעד"ז עד לסוף עד שנמצאת שיוצאת המלי' באחרונה מכולם. עוד יש הפרש ב' והוא כי ...

Sefer Etz Chaim (Public Domain)

139 באחד מעיניך

"לפכתני... בַּאֶת מְעִינֶיךָ". אדמו"ר הזקן מפנה למאמר שלו על פסוק זה.

Song of Songs 4:9 שיר השירים ד:ט

לִפְכַּתְנִי אַחֲתִי כְּלָה לִפְכַּתְנִי בַּאֶת מְעִינֶיךָ בַּאֶת עֵנֶק מְצוֹרְנֶיךָ:

Thou hast ravished my heart, my sister, my bride; Thou hast ravished my heart with one of thine eyes, With one bead of thy necklace

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

140 וירא ראשית לו

"ראה ראשית לו, כי שם חלקת מחוקק ספון". ה"ראייה" של משה היא הראייה המיוחדת שזכה לה.

Deuteronomy 33:21 דברים ל"ג:כ"א

וַיֵּרָא רֵאשִׁית לוֹ כִּי־שָׁם חִלַּקְתָּ מְחַקֵּק סֶפֶן וַיֵּתֵא רֵאשִׁי עִם צִדְקַת הַאֵלָּה וּמִשְׁפָּטָיו עִם־שְׂרָאֵל:

And he chose a first part for himself, For there a portion of a ruler was reserved; And there came the heads of the people, He executed the righteousness of the L-RD, And His ordinances with Israel

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים לג, כא.

141 כי הנה בשלמה

אור התורה מסביר שעל שלמה, שהיה בדרגה נמוכה מזו של משה, נאמר "לפני הוי"ו ולא אל הוי"ו", מפני שחנינתו הייתה למטה משם הוי"ו — הרחמים והחנינה הנמשכים מהוי"ו דאצילות. משה המשיך משלוש עשרה מדות הרחמים של אריך אנפין "אל הוי"ו", זעיר אנפין, והחנינה שבמדות זעיר אנפין אינה בערך לשלוש עשרה המדות של אריך אנפין.

הערת קה"ת

נתבאר באוה"ת כי תשא עי' ב'מו "בשלמה שהי' למטה ממדריגת משה נאמר בו אשר התחננתלפני הוי' ולא אל הוי' מפני שבחיי החנינה זו שבשלמה הוא למטה משם הוי' דהיינו מדת הרחמים והחנינה המושפעת משם הוי' דאצי"ו. אבל במשה נאמר בו ואתחנן אל הוי' שהמשיך מ"ג מדה"ר דא"א אל הוי' שהוא בחי' ז"א כו', ובדאי עם היות שגם במדות דו"א שייך בחי' חנון מ"מ אין זה ערך ליי"ג ת"ד דא"א ממש".

142 אשר התחננתי לפני ה'

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

מ"א ח, נט.

143 אשר התחננתי לפני הוי'

שלמה, בחנוכת בית המקדש: "הדברים האלה אשר התחננתי לפני הוי'".
הוא התחנן "לפני", ולא "אל".

I Kings 8:59 מלכים א' ח':נ"ט

וַיְהִי דְבָרִי אֵלֶּה אֲשֶׁר הִתְחַנַּנְתִּי לִפְנֵי ה' קְרִבִּים אֵלֶיָּהּ אֱלֹקֵינוּ יוֹמָם
וְלַיְלָה לַעֲשׂוֹת מִשְׁפָּט עֲבָדוֹ וּמִשְׁפָּט עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל דְּבָרֵינוּ בְּיוֹמוֹ:

And let these my words, wherewith I have made supplication
before the L-RD, be nigh unto the L-RD our G-d day and
night, that He maintain the cause of His servant, and the
;cause of His people Israel, as every day shall require
Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

144 ה' א-ל רחום וחנן

מתוך שלוש עשרה מידות הרחמים: "הוי', הוי', אלקים, רחום וחנן". הוי'
מופיע לפני המידות.

Exodus 34:6 שמות ל"ד:

וַיַּעֲבֹר ה' עַל־פָּנָיו וַיִּקְרָא ה' ה' אֵל רַחוּם וְחַנּוּן אֶרֶךְ אַפַּיִם וְרַב־חַסֵּד
וְאֱמֶת:

And the L-RD passed by before him, and proclaimed: 'The
L-RD, the L-RD, G-d, merciful and gracious, long-suffering,
;and abundant in goodness and truth

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

שמות לד, ו.

145 חנון ורחום ה'

"חנון ורחום הוי'". כאן החנינה מופיעה לפני הוי'.

Psalms 111:4 תהילים קי"א:ד'

זָכַר עֲשָׂה לְנִפְלְאוֹתָיו חֲנוּן וְרַחוּם ה'

He hath made a memorial for His wonderful works; The
L-RD is gracious and full of compassion

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

תהלים קיא, ד. קמה, ח.

146 חנון ורחום ה'

"חנון ורחום הוי', ארך אפיים ורב חסד". אותו סדר, כפי שמצוין בהערת
קה"ת.

Psalms 145:8 תהילים קמ"ה:ח'

חֲנוּן וְרַחוּם ה' אֶרֶךְ אַפַּיִם וְגָדֹל־חַסֵּד:

The L-RD is gracious, and full of compassion; Slow to anger,
and of great mercy

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

147 מקור כל ההתהוות

הצמח צדק מסביר שהוי' זה הוא השם שלמעלה מסדר ההשתלשלות, כמו
ב"הוי' הוי'", כאשר יש הפסק בין שני השמות.

הערת קה"ת

ראה באוה"ת פ' כי תשא ע' בימו מבאר: "(ר"ל שם הוי' שלמעלה
מהשתלשלות כמ"ש הוי' הוי' ופסקי טעמא בינייהו וכמ"ש [תו"א סב, א]
בד"ה וירא ישראל כו' וייראו העם את הוי' ויאמינו בהוי' ע"ש)".

148 אבל חנון ורחום ה' פיי שכדי להיות בחיי הוי'

הצמח צדק מסביר שהוי' זה הוא שמו של זעיר אנפין, שהוא מקור סדר
ההשתלשלות.

הערת קה"ת

באוה"ת כי תשא ע' בימו מבאר: "(ר"ל שם הוי' דו"א שהוא מקור
ההשתלשלות)".

149 פנים בפנים

"פנים בפנים דיבר הוי' עמכם בהר". כל ישראל ראו במתן תורה; אם כן, מה
היה מיוחד במה שהראו למשה?

Deuteronomy 5:4 דברים ה':ד'

פָּנִים בְּפָנִים דִּבֶּר ה' עִמָּכֶם בְּהָר מִתּוֹךְ הָאֵשׁ:

The L-RD spoke with you face to face in the mount out of the
—midst of the fire

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ה, ד.

150 סדי"ה שובה ישראל

לקראת סוף המאמר "שובה ישראל" מדבר אדמו"ר הזקן על גילוי שם הוי'
כהתחדשות של כל ההתהוות, ומפנה לדיון שלו בפסוק "כי עמך הסליחה
למען תורא".

הערת קה"ת

לקמן ש"ש סה, ב. וראה יהל אור ע"פ חנון ורחום ע' תרעה. אוה"ת ויגש
לתקפד, ב.

פסקה 16

151 אין ואתחנן אלא מתנת חנם

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ספרי ר"פ ואתחנן. רש"י ר"פ ואתחנן. [כ].

152 אין ואתחנן אלא מתנת חנם

הספרי אומר ששני המנהגים הטובים של ישראל, משה ודוד, יכלו
להסתמך על מעשיהם הטובים, ובכל זאת ביקשו מה' רק מתנת חנם.
אדמו"ר הזקן מפרש "חנם" כעניין שמעבר למצוות.

Sifrei Devarim 26 ספרי דברים כ"ו

153 אין ואתחנן אלא מתנת חנם

רש"י: "חנון" מצוין תמיד מתנת חנם; אף שהצדיקים יכלו להסתמך על
מעשיהם הטובים, הם מבקשים מה' רק מתנת חנם.

Rashi on Deuteronomy 3:23:1 רש"י על דברים ג':כ"ג:א'

ואתחנן. אין חנון בכל מקום אלא לשון מתנת חנם - אע"פ שיש להם
לצדיקים לתלות במעשיהם הטובים אין מבקשים מאת המקום אלא
מתנת חנם, (לפי שאמר לו ונתתי את אשר אהון אמר לו בלשון
ואתחנן); ד"א זה אחד מעשרה לשונות שנקראת תפלה, כדאיתא
בספרי:

ואתחנן All forms of the verb — signify an ex gratia gift. Although the righteous might make a claim to reward depend Upon their good deeds, yet they solicit from the Because He had said to [him, (Exodus 33:19) "I will show grace whom I will show grace", he (Moses) when referring to his

הזקן מפרש ש"אנכי" הוא שורש נשמת משה ב"מי שאנכי".

Deuteronomy 5:5 דברים ה:ה'

אָנְכִי עֹמֵד בֵּין־ה' וּבֵינֵיכֶם בְּעֵת הַהוּא לְהַגִּיד לָכֶם אֶת־דְּבַר ה' כִּי יִרְאַתֶּם מִפְּנֵי הָאֵשׁ וְלֹא־עָלִיתֶם בְּהָר לְאֹמֶר:

I stood between the L-RD and you at that time, to declare unto you the word of the L-RD; for ye were afraid because of the fire, and went not up into the mount—saying

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

דברים ה, ה.

159 שהוא בחי' אתעדלי"ע

בציטוט קטע זה של לקוטי תורה, אור התורה מוסיף אחרי "האתערותא דלעילא" את המילים "שהיא למעלה מן האתערותא דלתתא".

הערת קה"ת

באוה"ת פ' כי תשא שם מוסיף "שלמעלה מאתעדלי"ת עכ"ל". — מלקו"ת כאן.

160 כי עין בעין יראו

"כי עין בעין יראו בשוב הוי" ציון". לעתיד לבוא יראה האתערותא דלעילא באופן ישיר.

Isaiah 52:8 ישעיהו נ"ב:ח'

קול צִפִּיר נִשְׁאֹר קוֹל יִחְדּוּ יִרְגְּנוּ כִּי עֵין בְּעֵין יֵרְאוּ בְּשׁוּב ה' צִיּוֹן:

Hark, thy watchmen! they lift up the voice, Together do they sing; For they shall see, eye to eye, The L-RD returning to Zion.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

הערת קה"ת

ישע"י נב, ח.

161 כי עין בעין יראו

הוזהר (אדרא רבא) אומר שהצדיקים עתידים לראות את אור העין העליונה ברוח של חכמה, כפי שנאמר: "כי עין בעין יראו".

Zohar, Idra Rabba 8:50-9:63 ספר הוזהר, האדרא רבא ח"ג:ט"ס:ג

162 כי עין בעין יראו

הוזהר (אדרא רבא) מפרש את "עיניך תראינה ירושלים נוה שאנן" כמתייחס לעתיק וימין, שעינו שלוה, עין של רחמים; ההערה מביאה זאת לצד 130a.

Zohar, Idra Rabba 29:209-220 ספר הוזהר, האדרא רבא כ"ט:ר"ט-ר"כ

163 ועי' בפ' נשא קל"ז ע"א

אור התורה מציין שהוזהר בדף 137a מפרש את "עיניך תחזינה ירושלים נוה שאנן" כנאמר על הזמן לעתיד לבוא.

הערת קה"ת

"בפי הפסוק עיניך תראינה ירושלים נוה שאנן לעת"י אתמר" — אוה"ת ואתחנן ע' פט.

164 בפ' נשא קל"ז ע"א ק"ל ע"א

בהסתמך על הוזהר בפרשת נשא (130a), אור התורה מסביר את "וראו עין בעיך" כגילוי ה"עין הפקוחה" של אריך אנפין, שתתגלה בעיניו של זעיר אנפין, ומציין שדף 137a הולך באותו כיוון.

הערת קה"ת

בוהר. באוה"ת נ"ך כרך א ע' רסד מציין נשא דק"ל ע"א פ"י כי עין בעין יראו היינו התגלות עינא פקחא דא"ק שיתגלה בעינים דז"א . בדף קל"ז ע"א ג"כ ע"ד הנ"ל".

entreaty of G-d uses the expression (lit., spoke to Him) "I — [Midrash Tanchuma 5:2:3] (ואתחנן) implored grace ... Another explanation is that the idea of

Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain) • Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain)

154 פי חנם בלא מצות

המראה מקום של קה"ת למילים האלה (ההערה למטה).

הערת קה"ת

ספרי במדבר יא, ה פ"י פז.

155 חנם בלא מצות

על "את הדגה אשר נאכל במצרים חנם" שואל הספרי: וכי המצרים נתנו להם דגים בחנם? והוא משיב: "חנם" פירושו בלא מצוות.

Sifrei Bamidbar 87 ספרי במדבר פ"ז

זכרנו את הדגה. וכי יש בענין, שהיו המצרים נותנים להם דגים בחנם? והלא כבר נאמר (שמות ה) ואתם לכו עבדו ותבן לא יתן לכם. אם תבן לא היו נותנים להם בחנם, דגים היו נותנים להם בחנם? — ומה אני אומר חנם — חנם מן המצות: ואת הקשואים. ר' שמעון אומר מפני מה המן משתנה להם לכל דבר שהיו רוצים חוץ מחמשת המינים הללו? משל למלך בשר ודם שמסר בנו לפדגוג, והיה יושב ומפקדו ואומר לו: הנראה שלא יאכל מאכל רע, ולא ישתה משקה רע! ובכל כך היה הבן ההוא מתרעם ...

We remember the fish that we would eat in " (Bamidbar 11:5) Egypt, free": Is it possible that the Egyptians gave them fish free? Is it not written (Shemot 5:18) "And now, go and work, and straw will not be given you": If they did not give them straw free, would they give them fish free? How, then, are we to understand "free"? "Free" of mitzvot. R. Shimon says: The manna would change for them to any flavor they desired, except for (that of) these five things (Ibid "cucumbers, ... melons, leeks

Wikisource (CC-BY-SA) • Sifrei by Rabbi Shraga Silverstein (CC-BY)

156 ע"פ ובשביעית יצא לחפשי חנם

שם נדרש "בשביעית יצא לחופשי" כ"חופשי, ללא מצוות": אף שאין אנו סוברים שהמצוות יתבטלו לעתיד לבוא, הן היו אז באופן אחר — לא עליות וירידות, אלא מנוחה לחי עולם.

הערת קה"ת

ראה תו"א עו, ג.

157 ובשביעית יצא לחפשי חנם

"שש שנים יעבוד, ובשביעית יצא לחופשי חנם". גם בהסברו של אדמו"ר הזקן לפסוק זה, "חנם" מתפרש כ"בלא מצוות".

Exodus 21:2 שמות כ"א:ב'

כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עֶבְרִי שֵׁשׁ שָׁנִים יַעֲבֹד וּבִשְׁבִיעִית יֵצֵא לְחֻפְשִׁי חָנָם:

If thou buy a Hebrew servant, six years he shall serve; and in the seventh he shall go out free for nothing

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

158 אנכי עומד בין ה' וביניכם

"אנכי עומד בין ה' וביניכם בעת ההיא להגיד לכם את דבר הוי". אדמו"ר



על המהדורה

המהדורה הזאת כוללת לשון המאמר, התרגום לעברית של ימינו, הביאורים שלנו והערות.

The Hebrew text of Likkutei Torah: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

התרגום שלנו לעברית של ימינו, מתוך התרגום האנגלי שלנו מלשון הקודש, בלי הערות קה"ת: CC BY 4.0.

הביאורים שלנו, עם הסקירה, השאלות והעמוד לילדים: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Sefaria: Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) דרך (Public Domain); Pirke DeRabbi Eliezer, Sefaria Vocalized Edition (Public Domain); Pirke de Rabbi Eliezer, trans. Rabbi Gerald Friedlander, London, 1916 (Public Domain); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); Tikkunei Zohar - Vocalized (Public Domain); Kehot Publication Society (CC-BY-NC); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Constantinople, 1740 (CC-BY-NC); Pardes Rimonim (Public Domain); Sefer Etz Chaim (Public Domain); The Jerusalem Talmud, edition by Heinrich W. Guggenheimer. Berlin, De Gruyter, 1999-2015 (CC-BY); The Jerusalem Talmud, translation and commentary by Heinrich W. Guggenheimer. Berlin, De Gruyter, 1999-2015 (CC-BY); Midrash Rabbah -- TE (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA); Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain); Wikisource (CC-BY-SA); Sifrei by Rabbi Shraga Silverstein (CC-BY).

המהדורה כולה: CC BY-NC 4.0. מותר להעתיק, להדפיס ולהפיץ בחינם, בציון Kehot Publication Society ו־likuteitorah.com; אסור למכור. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

התרגום לעברית נעשה מהמהדורה האנגלית של likuteitorah.com בעזרת בינה מלאכותית (openai/gpt-6-luna-pro:batch), כשלשון המאמר לצדו לבדיקה. עדיין לא עבר עריכה אנושית. כל דבר חשוב יש לבדוק מול לשון המאמר.

הרבי ביקש ללמוד את מאמרי פרשת השבוע, «הפרשה החסידית», באותו שבוע, מחולקים לשבעת ימיו (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725). למה ללמוד, וברכות הרבי: (Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309) [/likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/](https://likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/)

מיום חגיגי ולא מסחרי. אין כאן מכירה. אין שיוך לקה"ת, ל־Sefaria או לספריית ליובאוויטש. © likuteitorah.com

מתוך likuteitorah.com/he/likutei-torah/vaeschanan/1/

מוקדש לכבוד

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

אבי הרבי, רבי לוי יצחק